

СТЕНОГРАМА

комітетських слухань у Комітеті з питань економічного розвитку
на тему: **"План відновлення України від наслідків війни"**

24 березня 2023 року

Модератор засідання – Олександра Гуменна, ректор АРТ академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі

ГОЛОВУЮЧА. Ще раз вітаю! Почався запис. І дуже приємно цей захід провести в такому значному представництві, зокрема офлайн. І я бачу, що вже майже 200 учасників онлайн. І це просто неймовірно.

Ми розпочинаємо комітетські слухання, власне, на тему: "План відновлення України від наслідків війни". І я хочу сказати, що буквально майже 4 місяці тому проводились слухання 26 жовтня "Про відновлення та післявоєнний сталий розвиток України" саме також у Комітеті з питань економічного розвитку. І я думаю, що будемо починати, бо у нас такий дуже стислий регламент, багато колег хоче виступити. Ми працюємо до 12 години, це вже включно з обговореннями, всі мають програми.

Мене звать Олександра Гуменна. Я представник команди Доктрини збалансованого розвитку "Україна 2030". За своєю професією зараз я чи за своєю посадою ректор Арт академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі.

Отже, будемо розпочинати. І я з приємністю надаю слово голові Комітету з питань економічного розвитку Дмитру Андрійовичу, будь ласка, Наталусі. Прошу.

НАТАЛУХА Д.А. Дякую дуже.

Хотів подякувати всім за те, що зібралися, знайшли цю можливість і членам комітету нашого шановного, і Юлії Анатоліївні з її командою за те, що тут таке велике представництво нашого профільного міністерства, Сергію Адріановичу, дякую вам, вашій команді так само, Анатолій Кирилович, всі колеги, які доєдналися сьогодні і зробили це можливим.

У нас рік у війні. Ідея цих слухань – це, власне, зрозуміти, яким чином ми можемо спільно почати допомагати державі більш ефективно ставати на ноги, незважаючи на те, що відбувається. Мені здається, що причин у цьому декілька.

Перша причина вона, на мою думку, не надто приємна. Мое особисте враження таке, що окрім там свободи, демократії і інших метафізичних речей, дві основні причини, чому наші партнери нас підтримують, я скажу вам відверто, – це емоція і етика. Люди просто фізично помирають на фронті, тому їх фізично жалко, тому є співчуття, і це

емоція, і так як ми члени європейської великої родини, то неетично не простягнути руку допомоги.

Проблема тут полягає в тому, що як тільки війна закінчиться і Україна переможе, то емоція і етика почнуть зникати, і відповідно люди фізично перестануть гинути, ми сподіваємося, що це настане якомога швидше, і тому ось ця мотивація, допомагати далі Україні, вона буде ставати все менш і менш динамічною, назвемо це так.

І, на моє переконання, якщо до цього моменту Україна не зможе запропонувати візію власної нової країни післявоєнної, яка буде конкурентною з існуючими економіками Європи – з Польщею, з Німеччиною, з Туреччиною, з Британією, з іншими країнами, то нам буде дуже непереливки, з точки зору процесу відновлення, залучення сюди приватного капіталу, залучення сюди прямих інвестицій і утримання тут всередині нашого людського капіталу для того, щоб люди залишалися тут і були самі зацікавлені, вмотивовані, окрім патріотичних відчуттів, займатися тут бізнесом і ростити тут дітей.

Питання в тому, що, звісно, ми очікуємо повернення сюди наших співгромадян, ми очікуємо великий інтерес до України, але всім потрібно платити по рахункам. Якщо на момент звільнення України і перемоги України через три місяці, шість місяців, рік тут не буде достатньої кількості робочих місць і не буде достатньої кількості відновленого житла, то врешті-решт всі, на жаль, оберуть, звісно, питання того, що їм доведеться знайти середовище, де вони зможуть забезпечувати свої родини.

Тому Україна мусить стати таким середовищем, Україна мусить стати новою територією зацікавленості і інтересу не лише з точки зору емпатії, етики і емоції, а з точки зору економічних свобод, з точки зору можливостей і перспектив, з точки зору того, що сюди цікаво приходити і вкладати інвестиції і гроші не тому, що тут була війна і не лише тому, і не лише тому, що нас жалко, а тому що в цьому є перевага. І відновлення України, на мою думку, має стати не проектом благодійності і благочинності, а повноцінним партнерством. І тут наша, напевно, колективна задача – це зможти вигадати таку візію і створити тут такі правила, які це партнерство прогарантує.

Я на цьому хотів би подякувати і передати слово Сергію Олексійовичу Таруті. Будь ласка, Сергію Олексійовичу.

ТАРУТА С.О. Доброго ранку всім! Я щиро вдячний, що сьогодні ми маємо таку велику аудиторію, що ви небайдужі і приймаєте участь, я думаю, що в цьому дуже важливому заході.

Безумовно, всі виклики, які є, я думаю, що кожен із нас відчуває, я не буду на цьому зупинятися, але продовжу те, що сказав мій колега пан Дмитро. Що нам треба не тільки мати тактику, що ми будемо робити після війни, а мати ще й візію, яка буде країна

через 10-15 років. І тут якраз Олександра, яка очолювала команду, наш модератор, Гуменна, яка очолила команду по Доктрині збалансованого розвитку до 2030 року. Це був дуже інклюзивний документ, який передбачав дуже амбітні цілі розвитку України не менше 10 відсотків до 2030 року. Але зараз ми бачимо, що цього буде недостатньо для того, щоб Україна була дійсно партнером для Європейського Союзу і щоб був великий рівень соціального капіталу.

Тут Елеонора скаже нам, що зараз робиться з демографією. І це дуже велика проблема, тому що ми кажемо за людиноцентричну модель, де головний капітал – це не держава, а людина в державі, і, безумовно, ми мусимо створити ті умови, при яких люди, які виїхали, повернуться. І це дуже велике завдання, тому що демографічна ситуація буде однією із головних для того, щоб ми розвивалися з тими амбіціями, які ми бажаємо. А вони повернуться тільки за умови, якщо країна буде розвиватися не менше там, дуже, це буде один із ...*(Не чути)*, і тоді вони повернуться, вони побачать тут майбутнє. І це дуже велике завдання. Тому сьогодні дуже важливо, щоб процес і розробки візії, і розробки тактичних дій, щоб він був максимально інклюзивний.

Ми сьогодні зібралися, я вдячний якраз пані Юлі, що вона тут присутня. Наше завдання – разом всім допомогти зробити загальну інклюзивну стратегію розвитку України. Ми тут всі будемо допомагати. Безумовно, сьогодні наш формат не дозволяє всім дати можливість виступити, тому що дві години, просто ми не в змозі це зробити. Але ми обов'язково всі пропозиції, які будуть від всіх учасників направлені, ми ці пропозиції обробимо. У нас буде робоча група після сьогоднішнього засідання, ця робоча група буде включати основних стейкхолдерів, які сьогодні ініціювали. Ми це все обробимо і дамо пропозиції на базі сьогоднішніх комітетських слухань.

І тому в мене бажання, щоб ми все ж таки не тільки у всіх пропозиціях думали про тактику, а і думали про майбутнє. Тому що дуже важливо, сьогодні ми бачимо, що практично всі галузі економіки зруйновані, і тут наклалася пандемія на війну, і, безумовно, одна проблема наклалася на другу, сьогодні практично економіка наша знищена. І тому є завдання першочергове – це швидко відновити, а у нас, я думаю, що Анатолій Кирилович краще скаже, в якому стані промисловість знаходиться. Але ми мусимо все ж таки також і сформувані чітке бачення України на 10-15 років. Є у нас квітневий указ Президента, який створив національну раду, де є 24 напрямки, і ми мусимо в рамках якраз цього указу відпрацювати, щоб цей процес був дійсно спільний.

Дякую. І бажаю всім дуже стисло дати основні тези, тому що ми мусимо все ж таки не в тактичних діях, а більш стратегічних. І хотілось би, щоб ми працювали разом, наш комітет буде одним із координаторів цього загального процесу. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Все добре. Дякую, Дмитро Андрійович. І дякую, Сергію Олексійовичу.

І я з величезною приємністю надаю слово першому віце-прем'єр-міністру України – міністру економіки України Свиріденко Юлії Анатоліївні.

Пані Юлія, будь ласка, вам слово.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Дякую.

А у нас навіть є презентація, але, якщо можна... Це дуже добре, що ми зібралися і думаємо про стратегічні речі, і це дуже правильно проводити таке обговорення на базі економічного комітету.

Я, напевно, хочу сказати, що тактика в цій частині, вона не менш важлива ніж розвиток стратегії. Чому? У нас таке дуже приземлене відношення зараз до того, що відбувається, тому що ми всі розуміємо, що не буде ніякої стратегії, якщо ми не виграємо цю війну. А цю війну ми не можемо виграти, якщо у нас не буде вирішення дуже приземлених і практичних питань: якщо у нас не буде забезпечення армії і якщо у нас не буде забезпеченням.

Ви всі знаєте, що у нас минулий рік повністю був присвячений тому, що ми займалися питанням виживання, ми просили зброю, озброєння, ми просили кошти на покриття дефіциту бюджету. Наші повістю зусилля були покриті на те, щоб вирішити тактичне завдання – це 32 мільярди, які ми отримали в бюджет. В цьому році, і я хочу сказати, що просто як ми бачимо це відновлення, це теж все частина оцього великого плану. Якщо минулий рік, я би його так і назвала рік виживання, коли у нас була продуктова криза, у нас була паливна криза. Цей рік, і це теж добре, ми вже перемикаємо увагу наших міжнародних партнерів і самих себе всередині за те, щоб дивитися, які проекти є розвитковими.

Окрім покриття дефіциту бюджету, 38 мільярдів, які ми отримуємо і плануємо отримати в цьому році, 18 від ЄС, 9,9 від США, у нас буде повноцінна програма МВФ, ми хочемо і розуміємо, що нам потрібно, щоб бізнес працював. Для чого? Тому що 50 відсотків видатків нашого бюджету покриваються за рахунок податків і надходжень від українського бізнесу.

Ми знаємо, що всі кошти міжнародних партнерів, на жаль, можуть спрямовуватися лише на покриття соціальних видатків. Тобто, якщо у нас не буде роботи бізнесу, у нас, очевидно, не буде податків платити заробітну плату солдату сьогодні на фронті. Тому ми всіяко на тактичному рівні і на операційному запроваджуємо програму задля того, щоб український бізнес сьогодні розвивався і що дасть нам передумови для того, щоб думати про те, якою буде Україна після перемоги.

Я десь погоджуюся з головою комітету, що до нас прикута увага міжнародних партнерів. Але, мені здається, що це не емпатія, а це, напевно, десь захват від того, який опір (або *resistance* англійською мовою) показують сьогодні українці як нація. І я думаю, що це стане фактором, який привабить інвесторів рівно на один день після перемоги, а далі це залежить від того, якою буде побудована наша політика, чи залишаться вони тут, чи ні.

Дійсно, абсолютно погоджуюся, великий виклик перед урядом, і ми це, думаю, що в стратегії маємо відобразити – це повернення українців. Я думаю, що тут всі з цим погоджуються, тому що ніякі наші довгострокові прогнози не можуть будуватися без припущень, без розуміння того, що ми маємо створити для того, щоб українці повернулися.

Ви бачили дослідження останні, найбільший фактор – це, перше, остаточне закінчення війни, далі – можливість знайти високооплачувану роботу, третє – це відновлення інфраструктури, і основне – це фінансова допомога з боку України, з боку держави людям. Це основні фактори, які сьогодні кажуть про те, що українці повернуться.

Я не знаю, чи є у нас презентація, чи нема. Звичайно, що ми теж...

ТАРУТА С.О. Ми всім розіслали.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Всім розіслали. Значить, я тоді дуже швидко скажу. Що українська економіка відповідно до наших прогнозів, вона може потребувати 750 мільярдів на відновлення до 2032 року, на 10 років. Це дуже великі і амбітні цифри. Це говорить про те, що якщо ми хочемо зростати, а ми хочемо зростати більше ніж зростають країни у Європейському Союзі, які зростають 2-3 відсотки, ми маємо зростати по 7 відсотків в рік. Ну, якщо поррахувати, просто на цифрах змодельовати, це 50-70 мільярдів щорічно. Цифри виглядають, я не хочу казати, астрономічними в стінах комітету економічного, але дуже великими. Тобто ми маємо, не побоюєсь цього слова, створити умови для того, щоб тут сталося економічне диво. А ще треба накласти той момент, що, безумовно, для нас доступ на ринки ЄС і G7 дуже важливі. Але як тільки ми станемо частиною ЄС, регуляторка ЄС трохи, давайте обережно, я ж чиновник, правильно, сповільнить економічне зростання і обмежить його для України. Тобто у нас є лаг часу до повноцінного ступу, протягом якого зараз ми маємо підтримати український бізнес, ви бачили програму, це розширення "5-7-9", це обов'язково переробна промисловість, гранти, які є в бюджеті, і те, що зараз працюємо з донорами для того, щоб розширити кредитування на переробну промисловість. Тому що це вже стало не теоретичними знаннями, як було в стратегіях, як ми тут слухали про те, що треба розвивати переробну

промисловість, а вже блокада морських портів показала, що це тригер, все. Зрозуміло, що це не просто слова, нам фізично треба зменшувати обсяг, при цьому не втрачати експортну виручку. Тобто це обов'язково переробна промисловість.

Малий середній бізнес. Безсумнівно, високий рівень безробіття, з одного боку, а з іншого боку, всі роботодавці, з якими спілкуємося, жаліються на недостатню кваліфікацію людей, яких ми пропонуємо на ринку. Структурне безробіття. Очевидно, ми маємо зробити перекваліфікацію, кваліфікацію працівників.

Ми працюємо над тим, щоб знайти механізм фінансування військових ризиків. Ми хочемо, щоб відновлення цього року стосувалися відновлення соціальної інфраструктури, мостів, доріг, всього того, що потрібно і для бізнесу, і для людей. І пов'язане з цим питання розмінування, яке, до речі, теж зараз займається Міністерство економіки. Розмінування пов'язане з тим, що 2,6 мільйона гектарів сільськогосподарських земель заміновані, і ми розробили план першочергових дій – 489 тисяч, це те, що треба розмінувати для того, щоб пройшла посівна. Ми це питання зараз теж разом вирішуємо. Тобто насправді без вирішення тактичних питань, які сьогодні у фокусі міністерства і де точно потрібно допомога і комітету, тому що бюджет обмежений і нам точно треба працювати з донорами точково, ще раз, не на покриття бюджетного дефіциту, а на розвиток економіки. А це теж треба змінювати mindset донорів і казати, що ми хочемо розвивати її вже в цьому році.

(Не чути)

_____. Мікрофон!

СВИРИДЕНКО Ю.А. А ви з початку мене не чуєте?

ГОЛОВУЮЧА. Ні, мабуть, регламент сам уже мікрофон вимикає. Все гаразд.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Ми готові долучитися до розробки цієї економічної стратегії, тому що ми, дійсно, зробили аналіз і проаналізували, ви всі знаєте ці цифри, які галузі надають найбільший внесок в ВВП. Ми подивилися, які є світові ризики, яким буде виглядати світ протягом 10 років і де наше місце, України.

Звичайно, що ми розуміємо, які галузі точно будуть драйверами цього зростання. Я думаю, із нового там точно буде military-tech, це очевидно вже. Це те, що не було привабливим для інвесторів раніше, але зараз Україна як великий полігон, і український воїн як найбільш досвідчений воїн в Європі – це українська конкурентна перевага. І

довкола цієї ідеї, я думаю, що мають з'являтися і військові академії, і має розвиватися галузь в цілому military-tech, ми це бачимо.

Тому, я так розумію, що... У нас насправді велика презентація, як завжди, ми вміємо робити презентації добре. Але я не буду займати багато часу. І я просто хочу сказати, що в нас в пулі сьогодні велика кількість проектів для малого і середнього бізнесу. Це гранти, мікрогранти, переробка, "5-7-9", розширення страхування військових ризиків для українських підприємств і для іноземних, які хочу долучитися до відновлення сьогодні, звичайно, розмінування і санкційна політика. Це, наприклад, топ-5 проектів Міністерства економіки, які ми опрацьовуємо сьогодні. Ми просто вважаємо, що якщо ми не зможемо зреалізувати їх ефективно, то просто стратегію буде ніким реалізовувати в цій країні. А ми розуміємо, що драйвером економічного зростання будуть не публічні фінанси, а приватні інвестиції. І це всім треба просто зрозуміти і працювати над тим, щоб створити стимули для українських підприємств.

Я не хочу сьогодні говорити про ті реформи "10-10-10", "8-8-8". Все це треба обговорювати, але вони будуть актуальні рівно на наступний день після перемоги. Ми маємо податкову реформу, трудову реформу, яку ми відтермінували у зв'язку з військовими діями. Ми маємо це напрацьовувати, воно має бути напрацьоване в формі постанов Кабміну, законодавчих актів. Але ми маємо розуміти, що ми готові як уряд їх прийняти рівно на наступний день після перемоги, тому що ризики збільшення дефіциту бюджету – це те, що ми зараз точно собі не можемо дозволити. Але те, що маємо спрямувати всі наші зусилля і фокус на розвиток українського підприємця і українського підприємництва – це ...*(Не чути)* маємо і будемо працювати ...*(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, Юліє Анатоліївно.

Надзвичайно цікаво про це. Я думаю, що всі побачать презентацію і матеріали, які будуть опубліковані і подані вже в резолюції комітетських слухань. Я думаю, що обов'язково надзвичайно цікаві елементи стратегії і операційної діяльності.

З приємністю запрошую до слова президента Українського союзу промисловців і підприємців Кінаха Анатолія Кириловича. Прошу.

КІНАХ А.К. Доброго дня, шановні колеги! Однозначно, зрозуміло, що повномасштабна агресія Росії проти України приймає затяжний характер. І ворог, не маючи перемог на фронті, цілеспрямовано руйнує нашу інфраструктуру, житлову, транспортну, енергетичну. І Указ Президента № 226 від 21 квітня 2022 року по суті – це один із головних стратегічних документів держави. Я не торкаюся ситуації на фронті, альтернативи перемозі немає, але від підготовки Плану відновлення України від наслідків

війни і від виконання Указу Президента № 226, який передбачає і підготовку Плану відновлення України від наслідків війни, залежить в тому числі головний стратегічний результат, наскільки ми спроможні з урахуванням фактору часу, створити умови для повернення мільйонів українців на рідну землю. Без військового потенціалу перспективи не буде. Це перше.

Друге. Для нас має принципове значення, що сьогоднішні комітетські слухання, ми вдячні Комітету профільному з економічного розвитку, парламенту в цілому, що на пропозицію структурованих об'єднань промисловців, підприємців і роботодавців України, профспілок, Національної академії наук, величезної когорти експертів у нас є можливість сьогодні розглянути дуже стратегічно важливі питання для нашої держави.

Що необхідно, на наш погляд? Тезово, в рамках регламенту.

Перше. Для нас принципове значення має фактор часу. Абсолютно підтримуючи сказане Юлією Анатоліївною, з точки зору важливості тактичних заходів нам необхідно уже, в режимі поточного часу, готувати всі наші пріоритети, які стосуються відновлення України. Безумовно, не на стандартах сировинної економіки, а в першу чергу на основі модернізації, створення сучасних виробництв, на сучасних європейських стандартах, які спроможні виробляти продукцію з високою доданою вартістю. Це дуже важливо.

Необхідно, на наш погляд, провести, не гаючи час, вже по наслідках на цьому етапі агресії аудит наших пошкоджених і втрачених активів. На цій основі необхідно формувати реєстр тих об'єктів, які незворотньо нам необхідно буде відновлювати, і на цій основі організувати вже проекту роботу, інвестиційні проекти, які нам необхідно задіяти негайно після створення необхідних умов, деокупації, розмінування тощо. Фактор часу – це перше.

Друге. Це повинно бути адресно. І інвестиційні проекти, проекти відновлення конкретних об'єктів повинні мати чіткий адресний характер: школа, лікарня, об'єкт транспортної інфраструктури, енергетичної тощо. І маючи на увазі висновок, який вже сьогодні пролунав, що на першому етапі відновлення в нас в першу чергу будуть залучені зовнішні ресурси, ми повинні в пакетному варіанті адресно працювати з нашими донорами і, не гаючи час, наповнювати ці проекти конкретним ресурсом, конкретними результатами.

Дуже важливо, і це не тільки мій висновок, ми постійно це проговорюємо, це, безумовно, стійкість національної економіки в умовах війни, воєнного стану, тобто питання збереження, розвитку базових галузей, наших пріоритетних, і, безумовно, критичної інфраструктури.

Хочу повідомити, Дмитро Андрійович, що зараз в Раді національної безпеки і оборони готується дуже важливе, на наш погляд, рішення, яке так і називається:

"Стійкість національної економіки в умовах воєнного стану". Я думаю, що багато пропозицій, які сьогодні пролунають на наших слуханнях, ми могли би також запропонувати врахувати в рішенні Ради національної безпеки і оборони. Засідання планується на початок квітня, і, я думаю, це буде додатковий важіль з точки зору консолідації наших зусиль і необхідних результатів.

Є питання, які ми вже неодноразово пропонували, в тому числі спрямовували і в Кабінет Міністрів, в Офіс Президента, у Верховну Раду. Це ті галузі, які стоять на грані точок неповернення, по яких необхідно задіювати негайні комплексні заходи. Як приклад, гірничо-металургійний комплекс. Зрозуміло, блокада портів, руйнація транспортної логістики, багато інших питань, падіння виробництва в минулому році до мінус 70 відсотків в середньому по галузі.

Ми розуміємо, що масштаби відновлення будуть вимагати мільйони тонн конструкцій, металу тощо. І для того, щоб не пройти точку неповернення, ми вважаємо, що вже сьогодні необхідно розробляти ці комплексні заходи. Я не буду деталізувати. Тим більше, ми повинні враховувати, що ця галузь на сто відсотків приватизована, і сьогодні приватні власники в режимі виживання вже формують плани переведення виробництва за кордон в більш сприятливі умови. Ми не можемо перетворитися в державу, яка буде експортувати тільки руду. І ці заходи повинні, ще раз підкреслюю, розроблятися негайно і формуватися стимули, умови для того, щоб це виробництво відновлювалося на українській землі. Це має найпринциповіше значення.

Релокація. Ми неодноразово це питання артикулювали, нам необхідно більш глибоко це розглянути. На території України релоковано десь порядку 800 підприємств, а за межами України тисячі. В чому причина? Де проблема? Да, є умови безпеки, неможливості організації виробництва, але є й питання умов бізнесу. І дуже важливо, щоб це питання, яке має достатньо серйозний довгостроковий характер, також розглядалося на основі комплексних заходів: структура трудових ресурсів, продуктивні сили, підготовка кадрів, працевлаштування вимушено переміщених осіб тощо. Ми такі пропозиції сформулювали і будемо просити вас також далі над ними разом попрацювати.

Є питання, які мають точковий характер, але дуже серйозне стратегічне значення. Україна, як всім відомо, це 0,4 відсотка від площі нашої сухопутної частини земної кулі. В той же час на території України сконцентровано від 4 до 5 відсотків природних ресурсів світових. І такі програми, як програма по титану, програма по літію, програма по урану, і не в контексті експорту руди, а в контексті організації виробництва з кінцевим продуктом, - це дуже серйозний потенціал і дуже серйозна перспектива. І нам необхідно формувати ці умови, формувати ці програми і створювати кінцевий продукт знову ж на українській землі.

Я впевнений, і ми це будемо потім ще більш детально обґрунтовувати, просив би звернути увагу і Кабінету Міністрів, подивитися більш детально, наскільки ми діємо ефективно у контексті обороноспроможності, обороноздатності держави по подальшим намірам, по оборонно-промислому комплексу. Я маю на увазі прискорену корпоратизацію, прискорену приватизацію тощо. Це питання специфічне, воно має окремий характер розгляду, але там є дуже серйозні тенденції, які, на наш погляд, можуть дуже негативно вплинути на вплив держави і обороноздатність нашої країни. Я просив би це питання, можливо, розглянути окремо як питання, яке має для нас дуже принципове значення.

Окрема тема – це ресурсна, безумовно. Як ми вже сказали, на першому етапі це міжнародні ресурси, донорські ресурси, але ми розуміємо, що головне це буде за приватним капіталом. І зараз вже необхідно формувати умови стимулів для приватних інвесторів, маючи на увазі специфіку України. Це гарантії, страхування ризиків, стимули для інвесторів, наприклад, індустріальні парки, яких у нас зареєстровано 60 юридичних осіб. По суті, працює один вінницький кластер холодильного машинобудування. Деякі там показують ознаки, але масштаби зовсім не ті.

Необхідно вирішувати питання інфраструктури. Я думаю, що ми розуміємо, наскільки це важливо для інвестора. І таким чином залучати інвестиції, і використовувати дуже ефективний механізм розвитку територій, включаючи в собі продукцію науково-технічну ...*(Не чути)*

Трудові ресурси. Питання, яке стосується Кабінету Міністрів, Національного банку, - це також дуже важливо, я просив би це врахувати у наших висновках. Зараз, як ніколи, важлива дуже сконсолідована взаємодія уряду, Національного банку, за участю там, де необхідно, парламенту.

Ви розумієте, про що йде мова. Без доступів до ресурсів, без кредитування результатів не буде. І це питання повинно бути в центрі уваги в тому числі Вищої фінансової ради, яка створена, її необхідно значно підсилювати. І не можна підвищувати на такі обсяги облікову ставку Національного банку одночасно, не реалізуючи пакет компенсаторних заходів. Ви тут фахівці, всі розумієте, про що йде мова. Це також невід'ємна складова наших завдань по плану відновлення.

Завершуючи. Я просив би, ми далі готові попрацювати в рамках робочої групи, врахувати пропозиції, висновки в остаточній редакції комітетських слухань, які будуть мати потім нормативний характер. Дуже важливо, щоб там був пункт як наша спільна позиція про необхідність проведення засідання Національної ради по відновленню, яка створена відповідно до указу Президента, на якій вже можна ці питання розглянути в

комплексі на самому високому державному рівні і затвердити пакет заходів, особливо на першому етапі відновлення, від якого буде залежати дуже багато.

Я щиро дякую за увагу. І ми готові до співпраці.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, Анатоліє Кириловичу.

І, шановні колеги, продовжуємо наші доповіді. Чи присутній, можливо онлайн, заступник голови Комітету з питань економічного розвитку Кисилевський Дмитро Давидович. Можливо онлайн є? Немає.

Тоді надається Слово надається народному депутату Олексію Васильовичу Мовчану, також заступнику голови Комітету з питань економічного розвитку. Прошу, ваші 4 хвилини.

МОВЧАН О.В. Дякую дуже.

Шановні колеги, дуже велика честь сьогодні бути присутнім на наших комітетських слуханнях із таким поважним колективом. Я особисто вважаю, що це є важливий захід, тому що ми можемо поговорити із різними відомствами і стейкхолдерами. І мабуть, тут мають бути присутні, особисто на мою думку, не лише представники економічного блоку, а й інших блоків, представників влади мається на увазі, тому що якраз це можливість подивитися на економіку через такий собі "helicopter view" і зрозуміти, які є перспективи і проблеми, і не виключно в площині Комітету економічного розвитку, тому що ми, мабуть, одні і ті ж самі питання три роки перемиваємо і ми знаємо які проблеми. А треба врахувати позиції... і не лише Мінекономіки, а треба врахувати позицію і проблеми бізнесу в розрізі економіки через інші відомства.

Я маю на увазі... Для чого? Для того, щоб ми з вами не бігли за окремим галузями і намагалися їх врятувати, сьогодні одні галузі, завтра – інші, післязавтра – треті, а для того, щоб наша економіка була мобільною, була безпечною і швидкою. Тобто щоб вона була таким собі організмом, який, якщо от трапилася у нього хвороба серйозна якась і ти його не постійно тримаєш на апараті штучного дихання в реанімації, якийсь час ти йому допомагаєш, потім він відновлюється і живе сам. От це, як би, до чого треба йти. А так виглядає, я тут три роки працюю, але так виглядає, що раніше ми, і раніше ми з реанімації не виходили з економікою.

І я особисто, працюючи з бізнесом і отримуючи їх фідбек, я чую ключові позиції про те, що наш капітал в Україні, він немобільний, він небезпечний. небезпечний, мається на увазі, він не захищений від правоохоронців, які часто створюють проблеми навмисне бізнесу. І тут би мало бути Міністерство внутрішніх справ або Генпрокуратура. Він не захищений від податківців, які блокують податкові накладні. І знаєте, це скільки б ми з

вами "5-7-9" не видавали кредитів, найбільший біль діючого бізнесу якраз там лежить. І часто він не захищений від інших чиновників з різних відомств. І це є проблема безпеки капіталу нашого, і тому економіка як організм не відновлюється.

У нас велика кількість мораторіїв в законодавстві на виконання судових рішень, на виконавчі провадження. Тобто що у нас в економіці написано, в законодавстві? Що можна не платити борги. Якщо можна не платити борги, то значить вартість надання в борг буде вищою. І от я недавно був на форумі із НАБУ (Національна асоціація банків України), вони кажуть, що у них 2020 рік був з прибутком. І ми кажемо, а чому ви кредити не даєте? А вони кажуть, ну, так нема кому, тому що ризики. Тобто вони небагато роздають кредитів. Ризики і ризики в тому числі, які є, от вони в законодавстві лежать, тому що не повертають борги. У нас процедура банкрутства в середньому там 4-5 років іде, а має бути... в деяких країнах можна за 90 днів відновити платоспроможність. Тобто це куди ми маємо йти. І між іншим європейська інтеграція нам у цьому якраз сильно допомагає, тому що вони нам кажуть, нам як комітету і всім іншим стейкхолдерам, що от є ключові речі, де ви, хлопці і дівчата, не допрацьовуєте. Тому важливо, щоб ми з вами фокусувалися не на окремих галузях і їх підтримці, а на загальній мобільності, ефективності і відновлюваності економіки, і тоді всім буде простіше. Бізнес краще зайвий раз не чіпати, якщо він про це не просить. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, Олексію Васильовичу.

І я запрошую до слова онлайн члена Комітету з питань економічного розвитку Галину Ігорівну Янченко. Прошу.

ЯНЧЕНКО Г.І. Колеги, всім доброго дня! Дякую за можливість бути з вами принаймні віртуально. Власне, я хочу зробити великий комплімент авторам документу, який ми сьогодні обговорюємо, він дійсно досить якби такий солідно і гарно виписаний, там є багато пропозицій.

Але ключова, скажімо, така сильна сторона будь-якого документу – це можливість його реалізувати. Я б дуже хотіла, щоб ті позитивні рекомендації, які були виписані в даному документі, все ж таки силами нашого комітету, силами, можливо, інших комітетів, а також колег з уряду були реалізовані, в тому числі і щодо податкової лібералізації, яка зазначена в даному документі.

Тепер якщо говорити про, власне, відновлення, тому що це тема наших слухань, то ми маємо зрозуміти взагалі стратегічно, куди ми рухаємося в плані ... *(Не чути)* Ми маємо зрозуміти ... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Трошки маємо проблеми зі звуком у вас. Не чуємо зараз, пані Галино. Можливо, вимкніть відео, щоб тільки аудіо було.

На жаль, пані Галино, на жаль, ми не чуємо. Я думаю, що, можливо, ще буде така нагода надати слово. Я думаю, що треба рухатися далі, бо в нас дуже багато виступаючих колег сьогодні.

Надаємо слово Магомедову Мусі Сергєевичу, члену Комітету з питань економічного розвитку. Будь ласка.

МАГОМЕДОВ М.С. Шановні учасники слухань, повноцінне відновлення України неможливе без вільного та безпечного судноплавства в порти України. Понад рік триває злочинна блокада портів України з боку Російської Федерації. Навіть зернову угоду країна-агресор порушує та обмежує експорт агропродукції з України. При цьому комерційне судноплавство в російські чорноморські порти здійснюється без обмежень, експорт нарощується. Цивільні судна росіяни використовують для перевезення військових вантажів. Федерація роботодавців України підрахувала, що через блокування судноплавства вантажообіг портів України скоротився на 60 відсотків. Це спричиняє падіння ВВП, втрату валютної виручки та податків, зростання безробіття. Все це зниження економічного потенціалу України, без якого неможливо давати відсіч агресії Російської Федерації.

Повне розблокування українських портів додасть Україні зростання ВВП на 10 відсотків, а також 135 мільярдів гривень надходжень від податків, 18 мільярдів доларів валютної виручки, крім того дозволить відновити близько півмільйона робочих місць. Розблокування портів матиме позитивний ефект для ключових галузей економіки України сільського господарства, енергетиків, чорної і кольорової металургії, хімічної промисловості, трубної промисловості та прискорення відновлення промислових регіонів. Отже, дуже важливо якнайшвидше розблокувати та відновити судноплавство портів України в Чорному морі. Зрозуміло, що повноцінне вирішення цього питання неможливі без допомоги країн-партнерів, але поштовхом має бути Україна.

Верховна Рада та уряд повинні чітко зрозуміти необхідні кроки та мати план, за яким рухатися. Я для цього пропоную створити в нашому комітеті робочу групу з питань розблокування та відновлення вільного судноплавства в порти Чорного моря. До її складу запросити і народних депутатів інших комітетів, транспортного, безпекового, з питань зовнішньої політики, а також представників уряду та міністерств, експертів. І доручити цій робочій групі скласти план дій щодо забезпечення повного розблокування морських комерційних перевезень у чорноморські порти України для всіх видів вантажів, координувати його виконання та підготувати необхідні проекти документів.

Також я пропоную до рекомендацій комітету, які будуть результатом цих слухань, додати пропозиції по конкретним діям органів влади, які підготовлені Федерацією роботодавців України та спрямовані на вирішення питання розблокування портів. Давайте об'єднаємо зусилля та забезпечимо фундамент відновлення економіки країни та посилення безпеки в Чорному морі. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, Муса Сергоєвичу.

І я надаю слово Маріковському Олександрю Валерійовичу, члену Комітету з питань економічного розвитку. Має бути онлайн, наскільки я знаю.

МАРІКОВСЬКИЙ О.В. Вітаю! На зв'язку.

ГОЛОВУЮЧА. Будь ласка, ваші 3 хвилини.

МАРІКОВСЬКИЙ О.В. Вітаю, колеги! Дуже дякую за організацію таких слухань, надзвичайно важливих. Сьогодні хочу поговорити про лідерство. Наприклад, Збройні Сили України формують лідерство України у сфері оборони та безпеки світу. Президент України формує міжнародне лідерство, напрямок євроатлантичний.

А що ми з вами розуміємо під терміном "відновлення"? Поняття багатофакторне, але для мене важливо зосередити питання на приватних міжнародних інвестиціях з конкретних країн, з конкретного успішного міжнародного бізнесу. Оскільки ми розуміємо, що ті інвестори, які приходять, вони мають конкретні імена і успішні імена.

Нам потрібно вести переговори з конкретними, а не абстрактними компаніями, чути їх та спонукати інвестувати в Україну. І коли конкретні компанії заявляють про те, як вони готові заходити в Україну з інвестиціями, тут починається питання. Бо відновлення – це про безпеку та захист інвестицій від усіх можливих ризиків, оскільки інвестор рахує кошти і рахує ризики. Наприклад, скільки ми говорили про те, щоб завести якусь юрисдикцію лондонського суду, наприклад, для захисту приватних інвестицій, судді. Поки що ми цього не робимо. Скільки ми говоримо зараз про пілотні проекти або які у нас є страхування ризиків від військових дій. Ми знаємо, пані Юлія Свириденко презентує MIGA, тут важливо зрозуміти, наскільки ефективна ця страховка чи вже працює, чи буде працювати.

На минулому тижні я зустрічався з послом Туреччини, зрозумів, що індустріальні парки у нас та індустріальні парки в Туреччині працюють по-різному, що в Туреччині для індустріального парку важливо рукостискання для інвестора, щоб завести туди гроші, а у нас потрібно, окрім рукостискання, ще пройти безліч бюрократичних процедур, безліч-

безліч різних ліцензій отримати, різних умов. І в кінці кінців децентралізація на такому перехідному етапі може забезпечити те, що місцева влада висуне свої вимоги до інвестора. Державницький інтерес не буде захищений там, бо місцева влада зможе висунути такі вимоги, які інвестор не здатний буде нести, а це у нас просто, щоб бізнес зайшов, має бути просто все. Особисто я комунікую з конкретним бізнесом Чорноморського регіону, оскільки я є членом Парламентської асамблеї Чорноморського економічного співробітництва, це Туреччина, Румунія, Грузія та інші країни. І це якраз, як Муса Сергоєвич говорив, про розблокування логістики в Чорному морі.

Тому, підсумовуючи мій виступ, пропоную Міністерству економіки та Міністерству відновлення, взяти лідерство на заведення конкретних успішних підприємств. Нехай буде це топ-1000 підприємств, топ-100 підприємств, конкретні наші регіони, щоб зрозуміти, наскільки ми маємо ці бар'єри або безбар'єрність і наскільки ми можемо гарантувати страховку по заходу цих інвестицій. Бо все починається насправді, я із бізнесу, все починається не від стратегії, не від паперу, все починається від реального попиту, а попит можуть сформувати реальні інвестори. І якщо вони не захочуть заходити, то, на жаль, які б стратегії ми не писали, вони залишаться стратегіями. Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, Олександрю Валерійовичу.

І я надаю, трошки як модератор дозволю собі невеличку зміну в програмі, одну хвилину надається члену комітету з питань економічного розвитку Богдану Вікторовичу Кицаку. Будь ласка.

КИЦАК Б.В. Вітаю, шановні колеги! У мене до Юлії Анатоліївни таке маленьке коротеньке питання, це не буде виступ.

Мова йде про імідж України, і в контексті цього іміджу України ми ж розуміємо прекрасно, що для того, щоб ці всі відновлення були, ці всі програми, перестраховання, ці ризики, для цього потрібно заводити кошти. Для того, щоб ці кошти завести, вам потрібно комунікувати, і ви це робите, на даний момент успішно, і з різними міжнародними організаціями, правильно. Це ж не гроші в Україні, ми їх тут нізвідки не візьмемо, скільки б ми внутрішніх цих облігацій не друкували. Тобто зрозуміло, що це береться за кордоном.

Тоді постає питання, от на даний момент ви, коли комунікуєте із різними партнерами, наскільки впливають оці корупційні скандали в Мінобороні, в Держрезерві, у Фонді державного майна, там різні ці всі речі? Як це впливає на рахунок того, пояснювати європейцям, чому вони мають кошти власних платників податків кидати в Україну, щоб потім, умовно, якісь чиновники із Енергоатома там в три-чотири рази накручували на

тендерах собі плюси? Питання полягає в тому, як корупційні ці всі речі, які, на жаль, в умовах війни, повномасштабної війни, тривають, як це впливає на те, як ви проводите свої комунікації? Інтерес партнерів наших міжнародних, він ще є на якомусь рівні, чи він через рік просто згасне, і вони перестануть давати кошти, і всі наші ці всі програми, ідеї і класні проекти, вони просто залишаться на бумазі. Ми залишимося зі своїми проблемами тут, на місці, копирсатися. Буде, як в держрезерві: там миші з'їли.

ГОЛОВУЮЧА. Це питання до дискусії чи одразу відповідь?

КИЦАК Б.В. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Пані Юлія, рефлексуєте одразу чи дати трішки часу?

СВИРИДЕНКО Ю.А. Я думаю, що це якісь очевидні речі. Якщо є у вас публікація в міжнародних ЗМІ про якісь корупційні скандали в Україні, то, напевно, це негативно впливає на імідж України за кордоном. Якщо ми кажемо про міжнародних партнерів, знову-таки... *(Не чути)* ніколи міжнародні партнери за столом мені не кажуть, що "Юлія Анатоліївна, ми вам не будемо давати гроші, бо у вас є корупційні скандали". Але ми своїми діями показуємо і розуміємо, де у нас є проблеми, які кожен на своєму рівні має виправляти. Умовно кажучи, Міністерство економіки зараз займається питаннями налагодженням процедур закупівлі Міністерством оборони здала того, щоб, по-перше, всі державні... *(Шум у залі)* для того, щоб державне замовлення, ми розуміємо, що це один із великих стимулів для українського бізнесу сьогодні розвиватися, реальних, це видатки державного бюджету на, наприклад, все, що стосується сектору безпеки і оборони. Це найбільші видатки в країні. Ми замаємося тим, щоб це все-таки залишалось в країні, а не виходило на імпорт.

А друге, щоб були поліпшені процедури закупівлі тих же продуктів харчування, задля того щоб бізнес мав можливість долучитися до цих процедур. То я думаю, що те, що ми маємо робити, ми маємо виправляти ці речі. Це не тільки питання прозорості закупівель, це питання і, я думаю, що ви всі знаєте, антикорупційного законодавства, судової реформи. Тобто кожен на своєму місці має робити все для того, щоб поліпшити імідж України, тому що мені на людському рівні, не урядовому, на людському рівні здається, що людей порядних, порядних людей, і чесних, і патріотичних, їх більше. І тому люди на своїх місцях мають займатися тим, щоб поліпшувати всі ці умови і в цілому створювати позитивний імідж України. Це чесна відповідь.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

_____. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Це ж не питання...

СВИРИДЕНКО Ю.А. Не можу рекомендувати...

_____. ...орієнтовний підхід до відбору просто посадовців. У нас, напевно, це не працює.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Це теж питання, які ми обговорюємо. І напевно, що в процедурах конкурсних те, що ми вчора обговорювали, наприклад, з колегами, що, напевно, можна якимось чином... Дивіться, ми ж можемо з вами, вже ми переходимо до практичної дискусії, а не стратегічної, яким чином ми можемо змінювати. Чи є у людини, зрозуміло, там кримінальне провадження, це ми можемо перевіряти. А чи є у людини схильність до... чи є у людини совість, тут складніше прописати.

_____. Шановні колеги, давайте все ж таки не дуже відходити від теми. Головне завдання відносно того плану, про який ми кажемо, в тому числі зробити законодавчі нормативні акти, які унеможливлять корупцію. Ми знаємо, як це зробити. І наше завдання це зробити, щоб була політична воля.

ГОЛОВУЮЧА. Я думаю, що це також може бути озвучено, ця дискусія, ці питання також можуть увійти в ті рекомендації, які будуть за результатами слухань подані у відповідні далі органи.

До слова запрошую Макарчука Арсена Володимировича, директора Департаменту стратегії та розвитку Національного банку України. Прошу. Це виступ онлайн, наскільки я зрозуміла.

МАКАРЧУК А.В. Доброго дня, колеги! На жаль, не можу бути присутній офлайн. Дякую за запрошення на комітетські слухання.

Хотів би почати з того, що відповідно до Закону про Національний банк і Конституцію України основною функцією Національного банку є забезпечення цінової та фінансової стабільності. І з першого дня війни Національний банк спрямував свої основні зусилля на ці питання. Як ми бачимо, фінансова система України вистояла, банки продовжують працювати, а інші фінансові установи також надають послуги в повному

обсязі. Як говорила міністр пані Свириденко, дійсно, минулий рік – це був роком спротиву. Зараз ми говоримо більше про те, що пора задуматись про відновлення.

До мандату Національного банку також належить підтримка економічної політики уряду в обсязі, який не суперечить першим і другим цілям. І тут ми розуміємо, що, дійсно, і запит від держави, і запит від суспільства, від народу України є надзвичайно високим. В цьому Національний банк готовий співпрацювати з урядом і готовий пропонувати свої ініціативи, які, на нашу думку, також будуть сприяти економічному відновленню.

Звісно, для нас є пріоритетом розвиток кредитування. І ми розуміємо, що в поточних макроекономічних умовах це є дуже складним питанням. Однак ми тут плідно співпрацюємо з урядом з приводу розвитку державних програм підтримки кредитування, їх деякого переформатування, уточнення для більш адресної, більш чіткої допомоги.

Ми також співпрацюємо з урядом щодо розробки нових продуктів. Як говорила пані міністр, наприклад, страхування воєнно-політичних ризиків, також експерти Національного банку надають з цього приводу своє бачення до обговорення. Ми готові і далі розвивати цю співпрацю, розвивати співпрацю щодо нових викликів, нових продуктів і будувати наш діалог з урядом.

Одночасно Національний банк з питання розвитку кредитування вбачає необхідність щодо певних законодавчих змін, для того щоб сприяти і підвищенню захищеності прав кредиторів, збалансуванню, скажімо так, кредиторів та інвесторів, перепрошую, кредиторів та позичальників, а також, в принципі, відкриття нових можливостей для розвитку як довгострокового кредитування, яке лежатиме в основі, ми вважаємо, економічного розвитку, так і інших кредитних продуктів. І з цього приводу також оптимістично дивимось на можливості співпраці з Верховною Радою України.

Підсумовуючи, готові залучатися і далі до обговорення в будь-якому форматі і надавати як експертизу, так і взаємодіяти, діяти, з нашого боку вчиняти необхідні дії, адже ми розуміємо потребу в економічному розвитку як основному запиті для повоєнного відновлення України. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Щиро дякуємо, Арсене Володимировичу. І дякуємо також за дотримання регламенту.

Я з приємністю надаю слово Каві Олександрю Степановичу, заступнику міністра фінансів України. І, шановні колеги, буду просити все ж таки дотримуватись регламенту, це моя робота, і хочеться більше часу на дискусію.

Прошу, пане Олександрє.

КАВА О.С. Шановні присутні, шановні колеги! Дуже радий взяти участь в цьому заході. Дійсно, наша економіка знаходиться в надскладній ситуації через збройну агресію в Україні, через ті обмеження, коли ми не можемо або вивозити нашу продукцію, або навіть маємо багато зруйнованих потужностей. За цих умов ми всі повинні максимально докласти зусилля для того, щоб і зараз підтримати нашу економіку, як казала пані Свириденко, дійсно, наша економіка – це є основне джерело для того, щоб фінансувати всі видатки держави по безпеці і обороні. Тому що, на жаль, та зовнішня допомога, яка приходить до нас у вигляді грантів та кредитів, вона може спрямовуватись виключно на цивільні цілі.

І за цих умов Міністерство фінансів максимально конструктивно настроєне на те, щоб підтримувати наш український бізнес, створення нових робочих місць, створення нових виробництв, залучення зовнішніх компаній до розвитку нашої країни. Ми маємо певні обмеження від Міжнародного валютного фонду. Тому що Міністерство фінансів, як ви знаєте, нещодавно проводило перемовини з приводу нової програми, і ці перемовини були успішні, але ми розуміємо, що ті обмеження, які на нас накладають, ми можемо потенційно змінювати і відповідно відстоювати свої інтереси для того, щоб стимулювати розвиток виробництва в Україні і створення нових робочих місць. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, Олександр Степановичу.

Прошу далі до слова, запрошую Тихонова Сергія Андріановича, заступника міністра з питань стратегічних галузей економіки України.

ТИХОНОВ С.А. Дякую.

Перш за все хочу всіх привітати і дійсно підтвердити велику важливість нашої сьогодні зустрічі і те, що всі виступаючі звертають увагу, що це робота, яка повинна продовжуватися кожен день в конкретних проявах.

Ви всі знаєте, що в нашому міністерстві з'явився новий очільник Камишін Олександр Миколайович, і вчора Юлія Анатоліївна, представляючи нашого нового міністра, звернула увагу на декілька важливих моментів, які, скажу так, просто всіх наших фахівців почали підтримувати в тих напрямках і бажаннях працювати, які є в Мінстратегпромі.

На сьогоднішній день я, з вашого дозволу, дуже коротко і дуже конкретно скажу, чим планує займатися Мінстратегпром. Перш за все, сьогодні ми разом з Інститутом економіки та прогнозування Національної академії наук України працюємо над пакетом документів, в який входять: новий Закон України про промислову політику, Стратегія розвитку промисловості України, створення державно-цільових промислових програм по

основних напрямках. Поки в нас, Юлія Анатоліївна, 2021 року є 17 напрямків, де Мінекономіки і Мінстратег є лідерами за кількістю. Але, дійсно, сьогоднішня ситуація з війною і з економікою, вона до цього списку повинна дати десь ще три-чотири напрямки, які дуже і дуже важливі.

Ми сьогодні згадували техно- і індустріальні парки. Я вам скажу як людина, яка з 6 березня по 16 травня минулого року від уряду була направлена на Закарпаття, і ви знаєте, що велика кількість релокованих підприємств знаходяться на території Закарпаття, так от, якщо ми зараз не приступимо до комплексного вирішення проблеми, якщо ми даємо майданчик для індустріального парку, поруч повинно бути два майданчика: один - для негайного будівництва житла, а другий майданчик – для соціальної тематики.

Сьогодні у нас є такі проекти... Я просто чув, що Юлія Анатоліївна казала, що не один, а п'ять парків, дійсно, які працюють. І Мінстратегпром починає опікуватися деякими серйозними площадками. Не про все можна казати, але це, дійсно, відповідає тому, що робиться.

Хочу звернути увагу на великі проблеми у місцевих бюджетів. До кожного індустріального парку необхідно провести якусь дорогу, збільшити потужність... да, і колію залізничну. І отримується так, що, ну, будемо чесно казати, є можливість у мене зайти до Юлії Анатоліївни - я пробиваю; нема зайти – значить, питання підвисло. Це факт, це абсолютний факт. Це є такий правильний лобізм, але це потрібно робити просто: закон і він повинен робитися в будь-якому регіоні. Це абсолютна правда.

Далі. Ми бачимо сьогодні, що у нас буде нова структура. Структура нашого міністерства, і вчора Юлія Анатоліївна про це сказала, буде мінятися. Вона повинна відповідати тим нагальним потребам, які є в нашій економіці, в нашій промисловості. Ми сьогодні згадували наших героїв і героїнь на фронті, я вам скажу, що на сьогоднішній день я дуже радий нашій такій нараді сьогодні, ми продовжуємо і може виходимо на новий рівень нашої індустріальної війни. Тому що ми ж прекрасно розуміємо, що сьогоднішній день це нові виклики, це нове ставлення до промисловості, до економіки і її всіх наслідків.

Головна задача – це створення нових робочих місць. На що хочу звернути увагу, нам треба зараз негайно, я не знаю, в скільки разів збільшити державне оборонне замовлення на технічні і технологічні спеціальності. Працюючи в Закарпатті, я звернув увагу, що діти з гірських сіл і так далі, і так далі, вони хочуть йти вчитися в КПІ, ХАІ, Львівський і так далі, так далі. А коли ми беремо центральні наші регіони, це економісти, фінансисти, банкіри, юристи і так далі.

Я вас всіх вітаю від нашого нового міністра Камишіна Олександра Миколайовича. І запевняю, що Мінстратегпром зараз займе дуже і дуже активну позицію в конкретних

речах і свою частку в плані відновлення України ми будемо виконувати разом з колегами з інших міністерств, з бізнесом. Бізнес на першому місці, приватний бізнес на першому місці.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Сергію. Це дійсно такий дуже важливий напрям промислової політики, і ці новини насправді надихають, про які ви розповіли.

У нас тут фізично немає заступника міністра аграрної політики та продовольства України Шемелинець Людмили Миколаївни, але, можливо, вона присутня онлайн. Якщо присутня, прошу відгукніться. Мабуть, немає тоді.

А, да, тільки прошу, будь ласка, до мікрофона пройдіть і представтеся, будь ласка. Це ви представляєте Міністерство аграрної політики якраз, так?

МОРОЗ М.А. Так. Доброго дня, шановні колеги! Микола Мороз, координатор розробки нової аграрної політики у Міністерстві аграрної політики та продовольства.

ГОЛОВУЮЧА. Прошу, 3 хвилини, будь ласка.

МОРОЗ М.А. Коли ми говоримо про візію міністерства, ми бачимо, що сільське господарство і Україна в цілому може бути гарантом світової продовольчої безпеки. Одна невеличка цифра, щоб ви розуміли вплив, з початку повномасштабного вторгнення ціни на зернові зросли у всьому світі, і зараз очікується, що число людей, яке у всьому світі відчувають гострий голод, зросте вдвічі. Це роль України в світовій продовольчій безпеці.

Що відбувається станом на даний час? На даний час основними проблемами є, звичайно, питання експорту зернового коридору, про це вже озвучували, 75 відсотків наразі експортується морськими шляхами сільськогосподарської продукції, тому для нас це вкрай важливо.

Юлія Анатоліївна зауважила дуже важливу річ для нас, 2,6 мільйона гектарів, які заміновані, потребують дуже швидкого розмінування. В чому річ? Справа в тому, що з часом буде все важче і важче їх розмінувати і ми будемо втрачати свій потенціал.

Коли ми говоримо про можливі шляхи, ми розвиваємо також інфраструктуру на західному кордоні. Тому що ми розуміємо високі ризики роботи зернового коридору.

По напрямках те, що ми бачимо в цілому на перспективу, крім очевидних таких, як розвиток м'ясо-молочної промисловості, як розвиток переробної промисловості, є ще менш очевидні, але, тим не менше, надзвичайно важливі речі. Скажімо, в умовах кліматичних змін дуже важливим є розвиток меліорації і зрошення земель. Ми говоримо

не лише про південь, але і про центральні регіони України. На жаль, кліматичні пояси змінюються, і це потрібно враховувати.

Ми говоримо про те, що сільське господарство може лише за рахунок переробки відходів сільського господарства дати плюс 2 мільярди кубів біогазу, і це також великий плюс для нашої економіки.

Ми говоримо про те, що сільське господарство в Україні може розвиватися і давати приклад для інших країн, в тому числі в галузі точного землеробства. У нас зараз є технології, які вже випереджають багато європейських країн. І, звичайно, що наше сільське господарство буде розвиватися зараз вже з урахуванням принципів спільної аграрної політики Європейського Союзу, що для нас буде трішечки складно, і з урахуванням принципів "зеленої" угоди, також з огляду на розвиток такий екологічний. Ось це є основні принципи, по яких буде працювати, як ми очікуємо, сільське господарство України найближчим часом. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро.

І я надаю слово... Секундочку, тут просять надати пану Руслану Іллічову. Я, правда, вибачте, не назву посаду, ви вже представитеся самі. Будь ласка. Трішки невелика зміна. Дякую.

ІЛЛІЧОВ Р.В. Доброго дня! Я генеральний директор Федерації роботодавців. Колеги, я вітаю всіх і дякую комітету за організацію такої потужної зустрічі. Декілька ключових тез коротко від Федерації роботодавців, як ми сьогодні бачимо там і стратегію, і конкретні кроки по відновленню, підтримці розвитку економіки.

Перше. Безумовно, я згоден з майже всіма попередніми доповідачами щодо того, що, дійсно, для нас дуже важливо сьогодні і регуляторна середа, яка буде підтримувати підприємство, і питання, скажімо, блокування тих же самих податкових накладних, які сьогодні заважають роботі нашому бізнесу, і питання доступу до фінансових ресурсів, які треба вирішувати. Тобто, дійсно, цей комплекс питань, які повинні ми сьогодні, кожного дня, скажімо, стикаємося як організація, яка об'єднує майже 8 тисяч промислових компаній.

Але що я хочу зазначити особисто. Перше. Відновлення повинні ми робити сьогодні і повинні робити перш за все з фокусом на внутрішнього виробника і внутрішнього інвестора. Чому? Вже попередньо так само доповідачі казали, це тому що за наші податки ми фінансуємо Збройні Сили і тому що сьогодні ми не можемо говорити про повернення людей, якщо у них не буде робочих місць.

Як ми це бачимо? Перше. Ми просимо сьогодні сфокусувати зусилля і фокус держави на зруйновані підприємства. На жаль, ми бачимо ситуацію, і ось сьогодні, я бачу, є і представники Харківської області, що у нас там дуже велика кількість підприємств, які зберегли свої компетенції, зберегли можливості виробництва, але дуже сильно постраждали від бойових дій і не можуть працювати. Дуже простий приклад. Компанія "Інагро" і Agrofusion в Миколаївській області, вже 6 місяців пропонуємо проєкт "Тисяча робочих місць для Миколаївщини і 400 мільйонів податків". На жаль, із-за ситуації з зруйнуванням підприємства з поганою фінансовою звітністю компанія не може отримувати жодних кредитів ні по програмі "5-7-9", ні кредитів на відновлення. Тому пропозиція наступна, щоб все ж таки для компаній, які постраждали, підприємств, які сьогодні можуть працювати, мають експортні контракти, мають дуже гарні позиції на світових ринках, все ж таки або окрема програма, або якийсь пакет підтримки, який буде допомагати їм відновити виробництво. Це дуже потужний потенціал, який сьогодні можемо реалізувати.

Друге. Це підтримка експорту. Тут так само декілька компаній. Ми бачимо, як сьогодні ми втрачаємо і внутрішній ринок, і велика кількість, по прикладу нашої федерації, компанії сьогодні хочуть вийти на ринки зовнішні. Тут так само декілька проблем. Перша. Це все ж таки безперебійне відшкодування ПДВ. Друга. Це все-таки вирішення питання перетину кордону. Тому що якщо ми сьогодні продаємо техніку або купляємо обладнання, нам дуже важко сьогодні легально робити офіційне відрядження, а по прикладу сільгосптехніки сьогодні у нас, наприклад, більше 100 компаній почали експорт до Європейського Союзу сільгосптехніки і кожний клієнт вимагає сьогодні налагодження сервісної бази, а це означає, що ми повинні тисячі сьогодні співробітників направляти на забезпечення сервісних робіт. І це треба робити легально, і це так само питання підтримки сьогодні експорту.

Далі. Держзамовлення, про яке сьогодні тут вже казали. З одного боку, дуже дякуємо уряду за те, що підтримали, і парламент, звичайно, підтримали нашу ідею по локалізації. І я хочу сказати, що минулого року, це майже 18 мільярдів гривень, це тендерів з товарами під локалізацію, але ми бачимо, що сьогодні тенденція обходу цього закону. І от у мене свіжі дані: наприклад, 350 мільйонів гривень тендери на закупівлю автобусів, які виробляються в Україні, в обхід локалізації. Це теж такий негативний сигнал, тому що ми розуміємо, що держава сьогодні – майже головний замовник всередині країни.

Наступне, це взагалі система державного замовлення, в тому числі оборонного замовлення. Ми завжди говоримо, що сьогодні можна в десятки разів масштабувати виробництво для потреб Збройних Сил України, але для цього потрібно перш за все

бізнесу розуміти довгострокові плани, щоб ми на рік, на два, на три бачили, що потрібно. Ну, як приклад: там виробництво вантажних автомобілів. Одна з наших компаній вела дуже потужні перемовини з компанією Ivesco, і фактично наші партнери готові розміщати сьогодні складання вантажівок в Україні, але їм потрібні гарантії і довгострокові контракти. Так само і по інших секторах. І це не досить нормально, коли ми сьогодні маємо ситуацію, що майже половина речового майна закуповувалася в минулому році, не в українських виробників. Все це ми можемо виробляти, і це дуже потужний стимул, і велика кількість робочих місць, які можуть бути в Україні вже сьогодні і, наприклад, ми розуміємо, як зробити це.

Далі, окремі проекти програмної підтримки промисловості і переробної промисловості. Дякуємо уряду за програму грантів 8 мільйонів гривень. Це, дійсно, от ми робили аналіз, майже кожна друга позиція – це закупівля обладнання, у тому числі виробленого в Україні. Це досить класний такий приклад, і прохання до Міністерства економіки, що ми повинні, ми просимо це масштабувати і збільшити цей обсяг грантів. Але так само ми просимо сьогодні розглядати секторальні промислові програми. У нас непогано працювала програма підтримки сільгоспмашинобудування, яка передбачала компенсацію аграріям за закупівлю сільгосптехніки з локалізацією в Україні. За 6 років було створено 5,5 тисяч робочих місць, ми вважаємо, що ця програма може працювати, її тільки треба відновити, і вона дасть свій економічний ефект.

Далі, це, дійсно, питання так само обмежень щодо валюти...

ГОЛОВУЮЧА. Будь ласка, якщо можна, по регламенту, основне тільки, завершуйте.

ІЛІЧОВ Р.В. Дивіться, я буду завершувати. Дивіться, у нас є досить багато питань сьогодні щодо валютних обмежень. Як приклад, велика кількість сьогодні навіть іноземного бізнесу готові кредитувати свої компанії тут або інвестувати і надавати кредити. Але сьогодні Національним банком заборонено сплату дивідендів по цих кредитах, і це теж велике питання, тому що в нас фінансових ресурсів всередині країни не так багато, ставки дорогі. Тому от все ж таки певна лібералізація щодо валютного законодавства, вона повинна бути. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро, пане Руслане.

І я передаю слово Валерію Михайловичу Геєцю, директору Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України. Будь ласка.

ГЕСЦЬ В.М. Дякую. Добрий день, шановні колеги. Дякую за запрошення.

Оцінка того, що задекларовано сьогодні. Наші спостереження за поведінкою населення протягом останніх 10-15 років доводять про те, що вона визначається виключно тим, що відбувається в економіці. Тому постановка питання про те, що треба високі, динамічні темпи економічного зростання, вона є виправданою. Інакше не буде повернення, оскільки довіра і поведінка виключно визначаються тим, що відбувається в економіці. Це перша теза.

Друге. Те, що є наміри розпочати переорієнтацію економічної політики на започаткування економічного зростання в цьому році, є абсолютно виправдано через те, що затримка не дасть того лагу часу після закінчення воєнних дій.

Тепер щодо того, що ми робимо в інституті і що ми робимо разом з іншими інститутами Національної академії наук. Ну, у нас є відповідний документ, який підготовлений і розісланий, в тому числі і в Верховну Раду, і в уряд, в Раду національної безпеки і оборони, і ми готові долучитися до тієї діяльності, яка розгортається навколо тих питань, які ми обговорюємо.

Слідуюче питання. Якщо виходити з міжнародного досвіду, то в умовах, якщо відбувається хороше динамічне відновлення економіки після катастроф чи після воєн, то реалізується інколи навіть тисячі і десятки тисяч проектів. Якщо ми очікуємо, що це відбуватиметься в Україні, то сьогодні наша фінансова система на супроводження цих процесів не готова. І, на превеликий жаль, в багатьох питаннях, пов'язаних із розробкою програм відновлення, ці питання поки що залишаються поза межами.

Що ми зробили для цього? Ми створили міжнародний консорціум фахівців, які в міжнародних організаціях, визнаних в усьому світі, працювали в цьому напрямку і зараз готові долучитися, в тому числі якщо ці ініціативи будуть проходити паралельно і в Україні.

Слідуюче. В нашій програмі є розділ, в інших немає, і звертаю на це увагу, оскільки нам прийдеться цим займатися, треба думати про те, яка буде післявоєнна система управління, маючи не тільки вищий рівень державного управління, а все, що йде із мікрорівня. Оскільки багато речей треба перебудувати, оскільки те, що відбувається і діється в умовах воєнного стану, - це одне, а післявоєнне - це, очікується, має бути зовсім інше.

Слідуюче надзвичайно важливе те, про що сказав Анатолій Кирилович, - це збереження за Україною високотехнологічного потенціалу. Сьогодні ми розгорнули разом з інститутом, який займається безпосередньо розробкою проблем у сфері ядерної енергетики і так далі, розгорнули діяльність, пов'язану із оцінкою економічної привабливості і інвестиційної привабливості таких видів діяльності, як ядерна енергетика, там не все так просто і однозначно, ...модульні реактори, це енергетичне

машинобудування, це титан, але титан від видобутку до готової продукції високотехнологічних видів, це алюміній, це ліки і так далі, і так далі. Тобто є сьогодні можливість зреалізувати ті складові економічної політики, які би забезпечили в Україні збереження і розвиток тих секторів, які до цього часу в основному зосереджувалися на експорті сировинної або первинної переробки, що не дає того пріоритету, який би був необхідно зреалізувати.

І на кінець останнє. Враховуючи, що вже звучав цей підсумковий документ, який необхідно напрацьовувати, з ним не треба на сьогодні відкладати надовго, оскільки підтримки політико-економічного зростання, воно сьогодні має починатись з мікроекономічного рівня. А там виникають абсолютно нові задачі по просторовому розвитку. Оскільки просторовий розвиток на півдні – це один, на сході – це інший, на Західній Україні він вже перевантажений і так далі, так далі. Тому питання "просторовий", вони поки що залишаються поза межами, але їх на сьогодні треба піднімати і включати обов'язково в нашу програму.

Враховуючи регламент, дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую, Валерію Михайловичу. Я бачу, у вас книга прекрасна. Покажіть, можливо, якось озвучте її назву.

ГЕСЦЬ В.М. Вона називається "Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України". Це наша доповідь, яку ми підготували. Вона має 12 розділів, починаючи від формування... Україна у формуванні нового світопорядку, і закінчуючи тим, що має відбуватися в науково-технічній, інноваційній сфері в Україні.

ГОЛОВУЮЧА. Дуже цікаво.

ГЕСЦЬ В.М. Я вам можу вам подарувати.

ГОЛОВУЮЧА. Я думаю, що це також увійде в рекомендації, частина така, як вижимка засідання.

ГЕСЦЬ В.М. Це середина минулого року. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. І я запрошую до слова координатора експертних груп, економічної експертної платформи Гетмана Олега Олександровича, це виступ онлайн.

Будь ласка, пане Олеже, вам слово. 3 хвилини, будь ласка.

ГЕТМАН О.О. Вітаю, шановні народні депутати, представники Кабінету Міністрів, представники бізнесу! Хотів сказати кілька слів про план відновлення, який ми всі спільно разом з вами розробили влітку 2022 року.

Це потужний документ, це 24 напрямки, над яким працювали майже 3 місяці або більше і експертне середовище, і представники всіх провідних бізнес-асоціацій, і народні депутати, і представники Кабінету Міністрів. Майже все, що сьогодні було перераховано, вже лежить написане в документі. Написане з обґрунтуваннями, з чіткими формулюваннями, з КРІ і лежить вже пів року без рухів.

Там є і те, що було сказано про заходи для повернення мігрантів, і про прозору приватизацію, страхування воєнних ризиків, дерегуляція, приватне партнерство, інституційні реформи і про податкову реформу ліберальну, про яку сьогодні говорили, блокування податкових накладних. Все лежить написане. Не вистачає єдиного, щоб цей план нарешті був затверджений нацрадою, щоб він став офіційним документом, під нього щоб був розроблено конкретний план реалізації з виконавцями і з термінами, і, нарешті, все це реалізувати. Бо так окремими частинами, окремими завданнями ми можемо ще багато говорити, буде реалізовуватись щось, потроху, частково, але реально є комплексний документ, готовий план.

То моє звернення до шановних народних депутатів економічного комітету, до віце-прем'єр-міністра – міністра економіки, чи можна, чи за підсумками цих слухань зробити рекомендації цій нацраді, щоб нарешті затвердити цей план. Якщо треба там щось трохи оновити, то це можна зробити просто протягом тижня і якнайшвидше його затвердити. Тож така пропозиція, прохання. Дуже дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро, пане Олеже.

І, наскільки я так встигла подивитися чат, що багато слухачів підтримують ваші пропозиції. Дякую.

Я запрошую до слова Володимира Степановича Власюка, директора державного підприємства "Укрпромзовнішекспертиза". Прошу. У вас буде презентація, так?

ВЛАСЮК В.С. Дякую. Так, я покажу все-таки кілька слайдів наших.

Перше, що я хочу сказати, якщо ми говоримо про 7 відсотків зростання, то це промисловість переробна. Промисловість переробна. Це, якщо зі всієї кількості питань, які в нас є в економіці, вибрати основне, то це будівництво нових заводів, які створюють додану вартість в країні. Ми досить давно про це говоримо, і війна тільки показала, що це правильно.

Я вам покажу ВВП України, буквально, з 1990 року. Це індекс ми брали, щоб ми зрозуміли, де приблизно на якому рівні ми знаходимося через війну, звичайно. І ми бачимо тут, наприклад, 2014 і 2022 рік – це падіння, це два удари нашого ворога.

Ми розуміємо, що це війна, але, крім цього, діють інші фактори, це незадовільна структура нашої економіки, яку ми повинні змінити, якщо ми хочемо говорити про відновлення. Нам, це вже звучало, звичайно, перша задача – це якомога швидше заробляти для себе, для свого розвитку, для оборони, для добробуту. Тому що ми не можемо сидіти на шії у Євросоюзу, якщо так напругу сказати. І задача, план на відновлення – якомога швидше почати заробляти самим на себе. І тут ми говоримо в першу чергу про переробку промисловість. Але ви бачите, який тренд у нас складний, з якого нам треба швидко виходити.

Наступний, будь ласка. Я з усієї великої кількості питань, це і хайтек оборонний, і машинобудування, і, скажемо, видобуток, виберу тільки один фрагмент – це переробка місцевої сировини. Їх багато. Ми багато прораховували, як це вплине на економіку, - вплив колосальний. Якщо ми подивимося, наприклад, на картину, коли ти переробляєш ту ж саму пшеницю, тут ще дещо старі дані, але жовтень, це ми побачимо, як створюється додану вартість по мірі того, як ми глибоко її перероблюємо. Оце жовте поле (50, 120, 300, 940) – оце наше багатство. Це гроші на армію, це гроші на добробут, це гроші на безпеку. Оце так створюється суспільне багатство. Для цього треба, щоб в Україні з'явився завод переробний. І це вимагає комплексу політики, і я зразу скажу, це вимагає рік, два, три, це вимагає також шляху років на десять, на який мала б стати країна незалежно від того, яка політика, які політичні сили при владі. І це обов'язково треба пройти.

І от, будь ласка, результат. Середня ціна експорту тонни продукції. Справа ми показуємо середню ціну експорту, наприклад, продукція групи 1.24, це сільськогосподарська продукція. З України у 2020 році це було 299 доларів, а Франція – це 1 тисяча 89 доларів. Чому? Тому що там продукти переробки. І от коли ми говоримо про те, що нам заблоковано там половину нашого кордону через логістику, то ми, вивозячи тонну зерна, зараз заробляємо 300 доларів, при нинішній структурі ми б заробляли в 3-4 рази більше. Це ще раз підкреслює необхідність того, що треба на одиницю продукту заробляти більше фінансів.

Наступний. І ще я скажу такий дуже факт, який практичний, який має бути такою цеглинкою, стосовно плану відновлення, практично яка працює. Це те, що до цього відновлення, яке має відбуватися, мають бути максимально залучені наші виробники, це трішки друга логіка. Я попрошу вас переключитися.

Ми зробили розрахунок, скільки потребуватиме відновлення станом на минулий рік, правда, тому що руйнування зростають кожен місяць, матеріалів, яких матеріалів. От

буквально, бачите, перелік матеріалів зліва основних будівельних, і на яку суму. Суму ми вирахували наступну: це близько 62 мільярдів доларів. Період відбудови потребуватиме 62 мільярди доларів будівельних матеріалів. Це без того споживання стабільного нормального, яке, в принципі, є в країні. Отже, цей період формуватиме масштабний попит на будівельні матеріали. Питання: хто їх виробить і хто їх поставить.

Наступний слайд, будь ласка. Для цього ми провели аудит як би стану готовності нашого будівельного сектору задовольнити цими будівельними матеріалами період відновлення. Ми контактували з підприємствами, з асоціаціями, анкетувались, були глибокі інтерв'ю, розмови, і ми виявили достатньо високий, на щастя, ступінь готовності нашого сектору будівельних матеріалів виробити це все в Україні.

Тут ця табличка показує, де у нас є потужності, де немає потужностей. Червоним – це ті види продукції, де у нас є дефіцит або це ми вже зробили відносно періоду відновлення, коли попит буде зростати. Ми розуміємо, що в Україні немає скла сто відсотків, у нас буде дефіцит з бетоном на сьогодні, наприклад, якщо беремо ці потужності. У нас немає електричного обладнання, які тягнуть великі суми. Але основна кількість продуктів у нас є.

Отже, задача полягає в тому: максимально залучити в процесі відновлення наші підприємства до відбудови. У них ... (*Не чути*) ризику. Коли, наприклад, нам дадуть грант чи дешевий кредит, але зв'яжуть його обов'язковими поставками продукції з тої країни, яка ці гроші дає. Вона має право ставити це питання і вона буде ставити це питання. І зараз, коли формується якраз оцей дизайн принципів, як працюватиме відновлення в цьому процесі, обов'язково треба провести принцип – залучення місцевого виробника. Тому що це єдиний шлях, коли ми почнемо відновлюватися за рахунок платників українських податків. Не платники податків за кордоном мають постійно відновлювати, ми маємо відновлюватись, і без цих процесів цього не буде.

І останні дві цифри, і все. Ми порахували... Якщо можна, ще слайд останній. Оці цифри, що це дасть для бюджету, те, що ми говорили про зарплату і далі. Такі нескладні розрахунки. Зарплата 5,6 мільярда доларів приблизно буде згенерована, якщо це кількість продукції буде вироблено в Україні. Податкові надходження. Це надходження в бюджет, який має фінансувати програми, пов'язані з обороною, оскільки нам з-за кордону на це кошти не дають, як ми вже почули. 4,4 мільярда доларів – це для нашої, ослабленої війною, економіки колосальна буде підтримка. Збережено буде близько 100 тисяч робочих місць. Отака практична цеглинка, яка працює. Якщо ми не використаємо такі шанси, практичні, ну, тоді складніше говорити про успішний процес відновлення. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо вам щиро, пане Володимире. Дуже цікаві цифри, дуже цікаві дані, і десь складні, але десь... ну, скажімо, перспектива все ж таки на позитив. Дякую.

ТАРУТА С.О. І це тільки дві галузі, про які він сказав. А уявіть, якщо ми візьмемося за всі галузі, яка буде додана вартість.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

Я запрошую до слова Козаченка Леоніда Петровича, голову Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України, президента Української аграрної конфедерації. Прошу, пане Леоніде.

КОЗАЧЕНКО Л.П. Дякую.

Шановні колеги, я, як і кожен виступаючий, дуже вдячний за те, що маю нагоду виступити. Буду старатись коротко, але скажу, що в нас сьогодні унікальна подія, таких заходів, ну, принаймні рік у нас не було, коли ми зібрали таку кількість представників громадських об'єднань, експертів, представників виконавчої, законодавчої влади. Правда, трішки мале приміщення і нема вентиляції, там дівчата страждають, кажуть, нема, чим дихати. Але я думаю, що наступного разу ми перейдемо, я скажу, де тут є, в цьому приміщенні, поруч такі зали, де краще було б зібратися.

ТАРУТА С.О. *(Не чути)*

КОЗАЧЕНКО Л.П. Я скажу, де є онлайн. Там ближче до Верховної Ради, навпроти, в тому... *(Не чути)* два приміщення. Тому наступний раз, будь ласка, це врахуємо.

Що я хотів би сказати. Сьогодні в нас це, як кажуть, історична подія, і ми всі вдячні за це. Думаю, що надалі ми будемо це робити частіше і... *(Не чути)* принесе більше користі нашій державі.

Що важливо? Сьогодні ми загалом обговорюємо, і є величезна кількість проблемних питань, які в сегментах і реального сектору економіки, наприклад, сільське господарство, енергетика, стратегічні галузі, машинобудування, скажімо, металургія, корисні копалини, легка промисловість тощо, але є ще соціальна сфера і так далі. По цих окремих напрямках нам треба проводити окремі наради. Але от наша колега виступав, я з ним не згоден. Коли є стратегія розвитку держави і є програма реалізації цієї стратегії, чого немає, от що було колись, а зараз немає. Є програма, до речі, вона появилася не так давно, де прописані певні напрямки діяльності у сфері законодавчої, виконавчої, і є

написано, які міністерства за це відповідають, але немає термінів реалізації тих заходів, які там прописані.

Правда так, чи ні? Колеги позаду підказують, я скажу те, що ви мені казали.

Тому треба конкретика, якщо термін визначений і повинні за ці заходи, реалізацію їх, звітуватися Міністерству економіки, то міністр через 3 місяці максимум звітується у Верховній Раді за це, якщо він не виконав на 70 відсотків тих завдань, які там поставлені, він іде у відставку. Прем'єр-міністр пів року колись мав термін, коли він звітується і при невиконанні програми, я ще раз підкреслюю, яка повинна в часі визначена, і всі заходи, які там прописані на рівні законодавчому, виконавчому бути здійснені.

На рівні окремих міністерств, пані Юлія, така ж сама програма, вона не є такою публічною, вона внутрішня, але там департаменти і відповідальні фахівці за ті чи інші питання. Якщо вони так само перед вами щомісяця звітуються, якщо вони не виконують ці завдання, ви їх міняєте. Тоді ми будемо розуміти.

І от, Анатолій Кирилович, тут і представник Федерації роботодавців, і інші, ви пам'ятаєте, коли УСПП проводив свої з'їзди, заходи, Федерація роботодавців, Аграрна федерація, особлива Рада підприємців, туди завжди приходили хто – президенти, прем'єр-міністри. Я пам'ятаю такий був жарт колись, федерація проводила свій захід, запізнився прем'єр-міністр, а модератор сказав, що, шановні колеги, є пропозиція, тому що він повинен був сидіти в президії, є пропозиція посадити прем'єр-міністра. Є хтось проти? Зал весь – ні, і він почав тремтіти, почервонів весь і каже, ви жартуєте чи ви серйозно. Ні, ми кажемо, хочемо вас за стіл посадити, нічого, що ви на 10 хвилин запізнилися. Тому оці речі це дуже важливо.

І от коли ми з вами, я не хочу говорити тут, я бачу чотирьох тільки, майже щотижня збираємося, і була така домовленість. Не треба силою, а треба добровільно, щоб уряд сів так, як у "Азовсталі": без їжі на тиждень, тільки воду щоб пили, - і прописали оцю конкретику, яку треба реалізовувати.

Тепер коротко про основне. Як той хлопець, з бородою, оператор? Нехай включить там презентацію "Соціальні об'єкти". Я зараз до цього перейду, вона три слайди всього.

Але що ще скажу. Мені вже не вистачає, як кажуть, сили, тому що я майже, ну, через день точно, беру участь в різних міжнародних онлайн-конференціях на рівні окремих країн, там Євросоюз і Сполучені Штати Америки, в онлайнах, на телеканалах і так далі. Я вже забуваю рідну мову, англійською більше спілкуюся, як українською. Одні і ті ж самі питання: беріть гроші для відбудови, тільки покладіть конкретну дорожню карту, як ви будете оцінювати втрати, реєстр цих втрат, хто буде контролювати, як. Конкретику треба покласти їм на стіл.

Ми втрачаємо просто шалені можливості, коли, ну, кажуть, нам дають донорські кошти, я не кажу вже кредити, це, дійсно, теж і інвестиції, про які говорила пані Юлія, без цього не буде відбудова економіки. Але донорські кошти, і ми не можемо прості дати відповіді на питання.

Я вже, як політик, я тут багато говорю лишнього, але там, коли ти на зовнішніх сферах, то, як політик, виступаю. Мені знайомий потім телефонує: "Ну ти і політик!" Коли кажуть мені "скажіть, чого ви не можете прості дати відповіді на питання, хто буде оцінювати втрати, коли буде реєстр?", я відповідаю: "Ви знаєте, йде війна, ви знаєте, гинуть люди, діти щодня, ви знаєте, я зараз говорю – от сирена над головою". Після десятого разу, коли мені в лоб ставлять це питання, ну, вони аплодують, сміються, я, як політик, їм відповів. А тут я можу говорити про ці питання відкрито.

ГОЛОВУЮЧА. Леоніде Петровичу, регламент, будь ласка.

КОЗАЧЕНКО Л.П. От дивіться, я конкретно хотів сказати про такі речі. Ось відбудова соціальних об'єктів, таких як міст Подільський, міст Кирпи, міст Шулявський і так далі, коли, ви знаєте, що по три – по чотири бюджети ми спалили, там 14-17 років не побудовані. Таких об'єктів по Україні величезна кількість, після війни їх стало в сто разів більше. Для того, щоб це все відбудовувалось, сім країн Євросоюзу мають таку програму.

Наприклад, якщо це соціальний об'єкт певного статусу, таким чином проводиться тендер, визначають, хто будує, але той переможець тендеру, інколи комісія має право вибору, чи вартість відбудови, чи термін відбудови, що більш важливо, в залежності від цього соціального об'єкту. Якщо на 15 відсотків ти порушуєш термін здачі в експлуатацію, мінус 30 відсотків тобі не доплачують. Якщо ти на 30 відсотків порушуєш термін здачі, мінус 50 відсотків. Коли ти переміг тендер, отримуєш 50 відсотків протягом трьох днів від держави, решту 50 відсотків – безвідсотковий кредит в банку, і банк тоді тебе більше контролює ніж держава.

У Китаї, до речі, єдина країна, якщо ти оцей соціальний об'єкт та вартість його перевищує 50 мільйонів доларів, порушив більше на 30 відсотків термін здачі в експлуатацію, ти можеш отримати до 10 років позбавлення волі, якщо ти є власник цієї будівельної компанії.

Оці кроки, я хотів вам конкретно багато дечого сказати. Тепер як оцінювати ці об'єкти, як контролювати оцінку цих об'єктів?

ГОЛОВУЮЧА. Якщо можна, коротко, будь ласка.

КОЗАЧЕНКО Л.П. Як вести реєстр цих об'єктів? Усе це є, вам передавалося, особливо Мустафі, який очолив сьогодні, ви знаєте... Де він зараз, чого його тут не має – агентство відновлення та розвитку, це якраз те, про що ми сьогодні говоримо. Ми йому це все кожен день кладемо, я його знаю давно, що з ним сталося за цей період, але нуль реакції.

Тому, пані Юлія, пане Олександр, пане Сергію, от ви біля мене, представники уряду, давайте візьмемося за це. Сьогодні ми робимо перший крок в цьому напрямку, далі будемо продовжувати. Ми всі схилиємо голови перед вами за те, що ви нас тут зібрали, і пан Сергій як депутат Верховної Ради. Давайте будемо це робити. Дякую.

Там презентацій у мене вісім штук, я вам залишу, і ви подивитесь, з конкретикою.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, Леоніде Петровичу.

І я запрошую до слова Лібанову Еллу Марленівну. Будь ласка, до мікрофона. Можна тут. Директора інституту...

Леоніде Петровичу, ви можете присісти тут, якщо хочете, будь ласка.

Директор інституту демографії і соціальних досліджень імені Михайла Васильовича Птухи Національної академії наук України. Будь ласка, Елла Марленівна, у вас 3 хвилини.

ЛІБАНОВА Е.М. Шановні колеги, тему і рамки мого виступу зазначив відразу Сергій Олексійович, тому я дуже коротко.

Отже, за прогнозом на 2030 рік, дуже прошу до цього поставитися серйозно, в Україні буде максимум 30 мільйонів. Це, якщо виходити з даних про міграцію, тому що міграція – це головний канал сьогодні зменшення чисельності населення. Ми виходили при цьому в прогнозі з того, що правдиві дані про міграцію, дані наших прикордонників, різниця: за даними наших прикордонників сальдо міграції от станом на сьогодні, грубо кажучи, - 2,2 мільйона, європейці дають майже 8. Наступного тижня розпочинається величезна робота по узгодженню цих цифр, тому що такого не може бути, більше як в два рази вони дають масштаби міграції.

Але я хочу звернути вашу увагу на те, що, по-перше, за всіма даними, за всіма обстеженнями, 70 відсотів жінок, які виїхали з дітьми, мають вищу освіту. Лєвова частина тих, хто виїхав, – це жінки, молоді жінки і діти. Тобто якщо ми цих людей не повернемо, це означає, що в нас не просто буде менше людей, а в нас буде остаточно зруйнована вікова структура населення з усім, що з цього випливає.

Далі. Коли ми говоримо про механізми повернення, я б так, обережно ставилися до тих цифр, які отримують соціологи. 90 відсотків не буде, і давайте про це навіть не мріяти.

Сьогодні говорять: 90 відсотків говорять, так, ми повернемося. Не повернуться, буде значно менше. Досвід всіх повоєнних країн говорить, що повертається третина. Ну, ми мріємо, що повернеться десь відсотків 60, тому що є підстави для таких оптимістичних тверджень. Але, якщо ми не зможемо їх повернути, то принаймні до решти виїдуть чоловіки на возз'єднання сімей там. Якщо жінка має вищу освіту, скоріше за все і чоловік. Якщо жінці 30 років, то чоловіку не 80. Ми маємо про це говорити, ми маємо над цим думати.

І тут ще одна дуже неприємна річ, про яку всі мовчать. Ви говорили сьогодні, на початку, що буде втома в європейських країн нам допомагати. Але буде ще одна річ. Вони дуже зацікавлені в тому, щоб наші люди там залишилися. Дуже зацікавлені. Про це треба говорити нам. Але не говорити отак, в простір, а треба подивитися. Є чотири країни, де найбільше сконцентровано наших віткачів від війни: це Польща передовсім, це Німеччина, це, ну Чехія, так. Треба збиратися нашій владі, я думаю, що вам це простіше за все зробити, враховуючи ваш статус і повагу до вас, яку демонструють міжнародні структури, і розмовляти з урядами цих країн, щоб вони допомагали нам повернути цих людей. Якщо буде та політика, яку сьогодні реалізують, ми не повернемо навіть половини.

І ще одне питання, дуже коротко. Ми говоримо про те, що треба повернути людей з-за кордону. Скажіть, будь ласка, а що робити з внутрішньо переміщеними особами? Ми маємо віддати собі звіт: після війни має бути абсолютно інша система розселення. Тому що ми маємо відповідним чином розвивати території, які прилеглі до кордонів з нашим агресивним сусідом, який нікуди не дінеться, навіть у випадку нашої повної перемоги. Не будуть же їх окупувати, ну, давайте тверезо ж дивитися на речі. І нам треба думати, яку систему розселення зробити: чи це буде вахтовий метод, чи це будуть такі військові містечка – треба сідати і думати.

З другого боку, ми сьогодні, вже сьогодні, сильно перевантажили західні області, там обмежена екологічна ємність. Ми натомість маємо зробити акцент, як на мене, як наробки нашого інституту, ми маємо зробити акцент на потенціал центральних регіонів, який ми сьогодні не використовуємо, але там треба думати, як створювати систему розселення. От над цим ми зобов'язані працювати вже сьогодні. Всім дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро вам.

ЛІБАНОВА Е.М. Встигла?

ГОЛОВУЮЧА. Да, прекрасно все, дякую.

Я одну маленьку репліку собі дозволю. Що якраз ці слова, що в мене зараз звільняються викладачі вищої школи заради того, щоб отримувати допомогу в Німеччині.

Тобто перед ними вибір постас: або те, або те. Тобто наша заробітна плата звичайного викладача вищої школи неконкурентна навіть з допомогою просто...

ЛІБАНОВА Е.М. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо ще раз.

СВИРИДЕНКО Ю.А. Можна, я одну маленьку репліку скажу. Тут же по нашим мігрантам є які ще нюанси, коли дуже жаліються європейські партнери на те, що ми спричинюємо певний тиск на їхню інфраструктуру, вони не кажуть за інше, за те, що наші мігранти купують продукти харчування, вони сплачують за оренду і за проживання. І вони за минулий рік 15 мільярдів доларів, це те, що наші мігранти залишили у Європі. Це цифри... Це, окрім того, що робоча сила, ще й залишили.

І я хочу сказати, Елла Марленівна, як ми зараз намагаємося розмовляти з урядами країн на перемовинах. Ми їм кажемо, що давайте не спрямовувати додаткові кошти, наприклад, вони там теж сприяють підприємництву у Європі для того, щоб люди осідали, адаптувалися, ми розуміємо, що жінки і діти, якщо дитина не пішла в садок, з великою долею вірогідності вона не буде висмикувати, або пішла в школу, вона не буде висмикувати для того, щоб повернутися в Україну сьогодні. Ми їх просимо переглянути ці програми і краще спрямувати їх сюди нам задля того, щоб ми стимулювали їх швидке повернення і адаптацію. Дуже неохоче на це погоджуються, що абсолютно очевидно. Тому у нас... а нам треба за своє. Тому ви все правильно кажете, що це зараз зашито у всі наші, як keynote, у всі наші перемовини з партнерами на всіх рівнях. Дякую.

_____. Можна, я на додачу просто до того, що сказала Юлія Анатоліївна. В мене був такий персональний не зовсім приємний досвід в Польщі, не так давно, просто на рівному місці зачепився, коли залишав машину з одним місцевим товаришем, який почав розповідати, що ви тут приїжджаєте, штрафи не платите, нічого... Ми просто ніколи не рахували той обсяг, який українці витрачають на пальне... Ні, ні, чекайте, комплексно. На пальне, на готелі, на авіаквитки, на торговельні центри, на оренди квартир, на харчові продукти. Тобто я думаю, що, на жаль, там баланс буде не в пользу допомоги українцям, там буде баланс зовсім в іншу користь. І про це теж ми поки що, звісно, мовчимо, але ситуація справді абсолютно зрозуміла.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую.

ТАРУТА С.О. Ще кеш.

ГОЛОВУЮЧА. Це, я думаю, не менше 30 ще відсотків.

Дякую, колеги, дуже цікава дискусія, ми трошки вибиваємося з регламенту, тому я ще раз, колеги, закликаю дотримуватися. У нас ще буде обов'язково час на дискусію.

Прошу до слова Грігола Катамадзе, президента всеукраїнської громадської організації "Асоціація платників податків України". Виступ онлайн. Прошу. Грігол є? Не буде. Все. Добре. Дякую.

Рухаємося далі. Запрошую до слова президента Української зернової асоціації Горбачова Миколу Олексійовича. Прошу, ваші 3 хвилини.

ГОРБАЧОВ М.О. Добрий день, колеги! Дякую за те, що ви про нас дбаєте. З першого дня війни ми не залишилися без уряду, без держави, без депутатів, без Міністерства економіки, без Міністерства аграрної політики, інфраструктури, всі були на місці, і дякую вам за це.

Хочу сказати від Української зернової асоціації, ми 90 відсотків експорту зерна із України, наші члени роблять щорічно. На сьогодні ми стикнулися дуже з великими проблемами, близько 6 мільйонів гектарів – це туди, куди не мають доступу наші аграрії, це окуповані території, а також території, на яких йдуть бойові дії.

Ці всі території потребують розмінування, як вже казали. А я хотів би наголосити на те, що треба залучати українські компанії під це розмінування, тому що це достатньо великий бізнес, кошти туди вкладаються дуже здорові. І це розмінування займе, я вважаю, що всі 6 мільйонів прийдеться розмінувати, тому що всі деокуповані території повинні будуть перевірити. Але це не сама велика проблема, це все перевіриться. Треба буде знезаражувати ці всі території, тому що після того, як їх відчистять від тих бомб, які не розірвалися, мін, то, щоб вирощувати там зерно, треба ці території очистити. В іншому разі ми з вами будемо споживати те зерно лише на якусь люцерну, яку ніхто не буде їсти. Тому що ніхто імпортувати зерно з таких заражених територій не буде. Ми можемо втратити 6 мільйонів гектарів. Це перше.

Податкові преференції тим компаніям, які будуть працювати на цих звільнених територіях. Вони повинні бути, і без цього ніхто туди не буде інвестувати. Не те, що люди вахтовим методом будуть повертатися, всі боялися до війни купувати навіть ці паї по 2 – по 3 гектари, якщо вони розташовані десь в Харківській чи Чернігівській області, то на сьогодні ніхто не буде вкладати туди гроші. А у нас з 1 січня повинен запрацювати закон, який дасть змогу викуповувати до 10 тисяч гектарів землі кожній юридичній особі. Ми

можемо скористатися цим і зробити якісь податкові преференції для тих компаній, що будуть працювати на звільнених територіях.

Хотів би також сказати, що ми впритул підійшли до питання про біоетанол та біодизель. Те, що ми з вами експортуємо, і хочемо, як от колеги казали, переробляти більше пшениці на муку, немає такого ринку, немає такого попиту. Для того, щоб експортувати продукти переробки, це інша галузь. Я був не один раз на багатьох підприємствах у світі, які переробляють муку. Хочу сказати, що там треба імпортувати 5-6 видів різної пшениці з різних країн, для того щоб задовольнити попит. Україна на сьогодні на це не готова. Але у нас з вами є попит на нафтопродукти. Ми з вами близько 10 мільйонів тонн нафтопродуктів імпортуємо: близько 6 дизеля і близько 4 бензину. Ми могли б з вами виробляти це все з біо... дизель з рапсу ми могли б виробляти, біоетанол з кукурудзи, якби ми підійшли до цього з податково правильного глуду. До цього ми це все не виробляли через російське лобі, тому що акциз на біоетанол був значно вищий, він був такий, як на спирт звичайний. Якщо на сьогодні порахувати, що ми купуємо все з Європи, ми завозимо весь бензин з Європи, і він коштує близько там 1 долара, то з 1 тонни кукурудзи виходить 380 літрів біоетанолу, який можна продати по цьому 1 долару. При ціні 200 доларів у фермера цієї кукурудзи ми з вами отримуємо лише біоетанолу 380 доларів. Якщо зробити преференції компаніям, щоб вони інвестували в цю переробну галузь, то попит на таку продукцію вже є, не треба вибудовувати якийсь міфічний попит, повинен бути, на муку чи на що, у нас з вами є попит на це.

Тому я хотів би вас попросити звернути увагу на те, що це може допомогти нам в розбудові машинобудування, тому що це дасть додатковий стимул виробляти спеціальні двигуни на вантажівки та на автобуси, які переміщуються містом. І такий досвід є, наприклад, у Бразилії.

Тому на цьому буду завершувати. Дякую вам за те, що ви...

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо, Миколо Олексійовичу.

Репліка, да?

НАТАЛУХА Д.А. Одне питання, уточнення. Ви сказали про біоетанол, а як щодо біометану, які перспективи?

ГОРБАЧОВ М.О. Біометан, звичайно, це теж дуже велика і гарна галузь. Це ж ми не використовуємо таку кількість метану на паливо, а ми могли б імпортувати... з імпортною, скажімо, галузі – те, що у нас витрати близько 10 мільярдів доларів щорічно, - ми могли б

її замінити тим, що виробляли б тут. Біометан йде більше на опалення, на інші потреби, а от я про те, щоб замінити в автобусах, в траках, в усьому. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро.

Запрошую до слова Сербіна Юрія Сергійовича, голову правління спілки "Центр стратегії відновлення України". Прошу, ваші 3 хвилини.

СЕРБІН Ю.С. Дякую.

Шановні колеги, я сьогодні представляю як голова правління нову громадську спілку... Голосніше? Буду голосніше.

Сьогодні як голова правління я представляю нову Громадську спілку по відновленню України. До складу цієї спілки входить УСПП, і вона засновник є, керівника УСПП ви всі знаєте, Анатолій Кирилович Кінах. До складу цієї спілки і засновником є Спілка архітекторів України, яку очолює пан Чижевський. Є Спілка по виробництву будівельних матеріалів, яку очолює пан Салій. І Спілка народних депутатів усіх скликань, яку очолює присутній тут пан Тарута. До речі, він і є президентом нашої загальної спілки.

Два дні тому ми підписали меморандум про співпрацю по відновленню Сумської області. Це я кажу до того, що навіщо ми створювали цю спілку і навіщо нам такі засновники. То, перше, що ми погодили з Сумською обласною радою, що ми будемо допомагати їм через Спілку архітекторів України та через деякі інститути наші науково-дослідні, які зараз займаються цим питанням. І перше, що ми там починаємо проектувати через Інститут "НДІпроектреконструкція", – це корпуси для пологового будинку в Сумах та в Путивлі. Це перше.

Але нам потрібно далі йти. А щоб іти далі, потрібно визначити, а де ж будуть робочі місця, про які сьогодні багато розмовляли. Ну, наприклад, там дуже постраждала Охтирка, це ви добре знаєте, дуже постраждав Тростянець, село Боромля і все інше. Але, якщо з Охтиркою зрозуміло, бо все одно вона залишиться і з газом, і з нафтою, і туди буде йти далі, то в Тростянці завантаженість тільки на 50 відсотків, бо їх шоколадна фабрика майже розрушена і зараз відновили тільки шоколадне виробництво, а інше поки що стоїть.

У нас є і північ області. Це взагалі депресивний регіон. Колись в ... *(Не чути)* в Ямполі, в Шосткінському районі, вирощували пшеницю по 8 центнерів з гектара. Це такі дуже великі врожаї були. Але забули про льон, про коноплю і про інститут, який знаходиться поряд в Глухові.

Тому у нас є пропозиції, погоджені вже попередньо з обласною радою, що там будемо пропонувати будувати виробництва. Але як їх будувати, щоб вони були дійсно

сучасними? От для цього і потрібен нам УСПП пана Кінаха, у кого є дуже багато фахівців, щоб, дійсно, працювали і застосовували тільки сучасні технології і сучасне обладнання.

Це просто як приклад. Наприклад, в тій же Шостці колись була і "Свема", яка займалася виробництвом кінофільмів. Ви дуже добре знаєте, що там було у нас в кінці кожного фільму, який виходив в СРСР. І там же були оборонні підприємства, які робили і снаряди, і робили міни, і робили бікфордові шнури. Це теж можна відновлювати, і для цього потрібні фахівці. Але для цього потрібно те, про що казав пан Волков, і дуже слушно казав, що: а скільки ж ми можемо побудувати своїх і відновити своє виробництво по будівельних матеріалах?

Ми зараз підраховуємо, і ми вже домовилися з паном Волковим, що я приїду до нього і буду просити його дослідження поєднати з нашими, щоб ми, дійсно, дали пропозиції, як будувати. Є в нашому УСПП, і це підтвердить Сергій Олексійович, фахівці з різних напрямків, які ми будемо залучати. Нам неважливо, людині 35 чи 65, головне, щоб вона любила Україну, хотіла працювати на цю країну, була здорова і була фахівцем, порядним фахівцем. Отаких людей ми і залучаємо, і будемо залучати сюди...

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо, Юрій Сергійович. А, вибачте, вибачте.

СЕРБІН Ю.С. У мене ще хвилинка є, дайте ж регламент договорити.

ГОЛОВУЮЧА. Добре.

СЕРБІН Ю.С. То будемо фахівців всіх залучати. А тепер що виходить далі. Ми, перше, це робота з агентством, і ми вже почали працювати з паном Найємом. Виконали всі його умови для того, щоби починали спільно працювати. Але, на жаль, як тут казав пан Козаченко, незрозуміло, що з ним сталося. Бо всі наші пропозиції, на жаль, тонуть, а там конкретні є пропозиції, ті, які погоджені з обласною адміністрацією, і потрібно, щоб ми їх виконували.

І друге питання – це іноземні інвестиції. Канада вирішила питання і погоджується відновлювати, і допомагати на відновлення Сумської області. Ми почали вже спілкуватись з посольством Канади, з підприємцями Канади, вже відбулись наші наради по Zoom. І я думаю, що це буде реальне виконання, реальна робота. І з понеділка ми вже починаємо там зустрічатися і обговорювати конкретні об'єкти.

Що я прошу? Я прошу, щоб дійсно оця спілка, яка створилась, і поки що люди не втратили бажання, бо багато не вірять, вони прийшли, а багато не вірять, чи зможемо ми виконати і побороти наш іноді бюрократизм, який йде незрозуміло куди. Тому я прошу,

щоб ті люди, які присутні тут, обов'язково і пан Найєм, і обов'язково, щоб Асоціація міст все ж таки працювали з нами і припинили те, що робить. Ми не конкуруємо ні з ким, ми хочемо допомагати нашій країні, нашому уряду і нашому Президенту.

У мене все. Дякую за увагу. Вклався?

ГОЛОВУЮЧА. Більш-менш. Дякую щиро. Дякую, Юрію Сергійовичу.

І у нас кілька виступів онлайн. Шановні колеги, дуже прошу вкластися в регламент, інакше ми просто мусимо мікрофони вимикати.

Запрошую до слова директора GMK Center Зінченка Станіслава Леонідовича.

ЗІНЧЕНКО С.Л. Дякую дуже. Вибачте за голос, трохи захворів COVID. Буду дуже швидко і стисло.

Колеги, гірничо-металургійний комплекс України – це найбільш постраждала галузь економіки за останні 10 років. Вдвічі втрачено по 50 відсотків практично потужності в 2014 році і зараз із-за Маріуполя та деяких інших потужностей ще більше 40 відсотків. Тобто таких втрат не було в жодній сталевій, точніше гірничо-металургійній галузі світу. Але, не дивлячись на це, гірничо-металургійний комплекс України, ми зробили свіже дослідження, - це 10 відсотків ВВП України, більше ніж 600 тисяч людей, що прямо чи опосередковано зайняті в ньому, тобто це було в 2021 році. Але, не дивлячись на втрати, в 2022 році гірничо-металургійний комплекс забезпечив 20 відсотків експорту та сплатив більше ніж 1,3 мільярда доларів податків. Тобто все рівно він залишається основою економіки України, як і аграрний, і енергетичний комплекс.

Далі, стосовно пропозицій. Дивіться, я повністю погоджуюся з паном Власюком, що потрібно орієнтуватися на внутрішнє виробництво і внутрішнє споживання, тобто вся продукція з доданою вартістю. Виробництво сталі, наша сталь нікого не цікавить на зовнішніх ринках, всі були дуже раді тому, що української сталевій продукції немає із-за війни, із-за втрати маріупольських заводів, у Європі і в інших країнах світу і так далі, тому що це конкурентне глобальне середовище.

Тому потрібно розвивати внутрішнє споживання і внутрішнє виробництво. Як буде, за рахунок чого можна нарощувати внутрішнє споживання? Щоб ви розуміли, Україна ще й до війни дуже мало споживала сталі. Низький рівень споживання сталі – це значить, що низький рівень розвитку інфраструктури, машинобудування та багато іншого. Навіть Білорусь споживала більше сталі на одну людину, ніж Україна. У нас було 5 мільйонів тонн споживання сталі десь на рік, в 2022 році, по різних оцінках, – це десь 2 мільйони тонн сталі. Це ніщо. Ми виробляли сирової сталі близько 22 мільйонів до війни.

Тому потрібно нарощувати внутрішнє споживання, тобто нові інфраструктурні об'єкти, відновлення інфраструктури тільки з використанням внутрішньої продукції. А не навіть як зараз ми бачимо, ще війна не закінчилася, а ми маємо вже, скажемо так, з Франції, з інших країн закупівлі металургійної продукції, що ми можемо тут виробляти самі.

А ще дуже важлива річ – це "зелене" відновлення. Всі знають, що наші європейські колеги, вони наполягають на "зеленому" відновленні України. "Зелене" відновлення у будівництві – це використання більше сталі та сталевих конструкцій, а не бетону. Це і пришвидшує будівництво, і робить його більш екологічним, і допомагає також, і зменшує вплив на навколишнє середовище. Це теж дуже важливо.

Наступне. Тут казали про те, що не можна експортувати сировину, а потрібно експортувати готову продукцію. Я досить скептично до цього ставлюсь, тому що, так, в чому ми маємо конкретні переваги, але у нас є своя спеціалізація в світовому розподілу економічному. І, наприклад, я можу привести дуже гарний приклад, казали там про руду. Колеги, є таке питання, як "зелена" трансформація у Європейському Союзі, також сталевій індустрії в них, що виробляє 150 мільйонів тонн сталі. Зараз основою "зеленої" трансформації є використання так званої високоякісної сировини на базі руди, що вироблено. Це ...*(Не чути)* і окотки так звані з високим вмістом заліза, та ...*(Не чути)*. Україна вже може їх виробляти і виробляє, постачає у Європу, і ми можемо стати основою "зеленої" трансформації і сталевій індустрії Європи. Тому не потрібно зневажливо ставитися до експорту руди. Тим більше, щоб ми розуміли з вами, коли наша руда із-за логістичних проблем, із-за початку війни не була присутня на території Європейського Союзу, хто зайняв наше місце? Росія, Індія, Китай, Бразилія і так далі. Тобто те ж саме по металургійній продукції. Будемо відверті, це не економічні та геополітичні друзі Європейського Союзу. Тому дуже важлива роль гірничо-металургійного комплексу в цих питаннях, і потрібно розуміти, що і "зелене" відновлення збільшує споживання внутрішньої сталі, і експорт того, що ми експортували це і чавун, і сляпи, і руда в різних його формах у Європейський Союз – це наші можливості.

Хочу вам сказати, що сировинний експорт, з моєї точки зору, він має позитивний вплив на інфраструктуру. Тому що порти України були на 40 відсотків це був експорт гірничо-металургійного комплексу, залізниця – 40 відсотків. Тобто, якщо не буде експорту сировини, нам не буде потрібна така залізниця, нам не буде потрібна портова інфраструктура. Повинні теж це розуміти про ці взаємодії.

І наостаннє. Так, мені здається, що тут багато казали про іноземних інвесторів, але мені здається, і я впевнений, я 15 років працюю в українському бізнесі, український інвестор він найкращий в Україні, він інвестує сюди найбільше, найефективніше, він

створює нові робочі місця. Наприклад, гірничо-металургійний комплекс щороку, це було останні 10 років, 30 відсотків всіх інвестицій промисловості, більше ніж мільярд, від мільярда до 2 мільярдів доларів щороку. Тобто і так було би і далі, якщо б не війна. Тому ставка українського інвестора, зменшення податкового тиску, зменшення постійних змін та підвищення в тарифної політиці, постійні правила гри і зменшення тиску на бізнес. Це в першу чергу потрібно нашому власному інвестору, що кредитується за кордоном, а не тільки для того, щоб вилучати іноземних інвесторів. Дуже дякую вам за ваш час.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Станіславе.

І я запрошую до слова Піддубняка Олександра Петровича – заступника директора з розвитку публічного акціонерного товариства "Крюківський вагонобудівний завод".

Прошу, пане Олександр, вам слово. 3 хвилини, будь ласка.

ПІДДУБНЯК О.П. Доброго дня, пані та панове! Зрозуміло. Дуже коротко, але предметно від Крюківського вагонобудівного.

Ми б хотіли передати дві практичні рекомендації потенційних іноземних партнерів після опрацювання з ними проекту плану відновлення.

Перше стосується пошуку джерел фінансування цього плану. Наведу приклад по інвестменту, яке ми опрацювали з командою Мінекономіки. Один з його рядків – це відновлення рухомого складу Укрзалізниці. В цьому рядку зазначено загальну цифру інвестицій у 3,6 мільярда доларів. Але з цієї цифри складно зрозуміти всі типи потрібного Укрзалізниці рухомого складу і відповідно потенційних іноземних виробників та можливість джерела їх фінансування. Тому іноземними партнерами рекомендовано деталізувати конкретні продукти або проекти й інформувати потенційних виробників або їх уряди про зацікавленість в опрацюванні питань їх фінансування. На прикладі Укрзалізниці це може бути письмове звернення з боку Міністерства інфраструктури або пропозицію України до порядку денного на міжнародних, міжурядових зустрічах. Це потрібно робити вже зараз, не відкладаючи на середньострокову перспективу, тому що для закупівлі, наприклад локомотивів, від замовлення до постачання першого зразка, потрібно біля 2 років.

Другий аспект, друга рекомендація стосується реалізації плану відновлення. Гарантування наявності фінансування багаторічних контрактів у випадках, коли проект фінансується або співфінансується з державного бюджету. В таких випадках у іноземних партнерів виникає логічне питання, як буде гарантуватися наявність коштів у бюджетних періодах на протязі всього багаторічного контракту. Ми почали відпрацьовувати

відповідні зміни законодавства з Комітетом з питань економічного розвитку і просимо прискорити цей процес та підтримати його на рівні Мінекономіки та Мінфіну.

І останнє, але не менш важливе. Ми просимо Юлію Анатоліївну розглянути наші вчорашні письмові пропозиції про зміни до Постанови 1178 щодо зняття заборони участі вітчизняних підприємств у тендерах через питання акцій, адже це функціонування нашої економіки вже зараз. Дякуємо.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Олександрє.

І я запрошую до слова голову правління громадської організації "Аналітичний центр Аграрного союзу України" Старікову Ларису Валеріївну, якщо присутня. Підготуватися, будь ласка, Загороднюку Костянтину Юрійовичу. Будь ласка.

СТАІРКОВА Л.В. Дуже дякую. Дуже приємно брати участь сьогодні в цій такій виключно актуальній і виключно професійній розмові.

І дуже приємно, що сьогодні йде мова про механізми, тому що те, що ми спостерігали до цих пір, йшла мова про проекти, а говорити про проекти без механізмів – це значить наповнювати їх старими механізмами, це нездатність, корупція і таке інше. Так що розмова про механізми – це дуже актуальна розмова.

З вашого дозволу, я увімкну презентацію, там буквально два слайда.

ГОЛОВУЮЧА. Да, будь ласка, тільки швидко.

СТАІРКОВА Л.В. Буде простіше і зрозуміліше.

Хочу звернути увагу перш за все на те, що Євросоюз, Єврокомісія ще у травні минулого року сформувала бачення, як вона буде допомагати Україні, і це бачення викладено в цьому документі, який називається "Комюніке Єврокомісії "Ukraine Relief and Reconstruction". На жаль, цей документ не дуже, так би мовити, поширений в Україні, в тому числі серед органів влади, яких він стосується в першу чергу.

В цьому документі підкреслюються чотири основні засади відбудови України. І одна з цих засад це відповідно до найновіших європейських політик та стандартів. Немає жодного сенсу відбудовувати Україну на тій основі, яка існувала до війни.

Окрім чотирьох основних засад, цей документ містить також і інструмент відбудови України. Це має бути правовий інструмент, в якому прописаний механізм надання грантів і кредитів, а окрім того, ЄС наголошує на тому, що тут мають бути фінансові механізми саме ЄС, які надають найкращі можливості для забезпечення та належного використання фондів, як ми розуміємо, ця тема для України дуже актуальна.

Знову ж таки, повертаючись до цих двох слів "гранти" і "кредити", ми наші механізми відбудови маємо прив'язати саме до них – кредити, інвестиції, гранти. Це все стосується не органів державної влади, це все стосується перш за все суб'єктів господарювання. Тобто має бути забезпечене відновлення саме суб'єктів господарювання з їх проектами, з їх ресурсами. А для того, щоб зрозуміти, які у них є проекти і ресурси, то тут є ще таке ключове слово, як інвентаризація.

Інвентаризація, в основі інвентаризації...

ГОЛОВУЮЧА. Вас не чути. Перепрошую, вас не чути.

СТАІРКОВА Л.В. Так чути? Чути?

ГОЛОВУЮЧА. Пані Лариса, на жаль, у вас пропав звук. Не чути, зовсім не чути.

Дуже, практично не чути. І ми, на жаль, мусимо завершити.

СТАІРКОВА Л.В. А зараз?

ГОЛОВУЮЧА. Зараз чути, але прошу вас закінчіть, ваші 3 хвилини вже завершуються.

СТАІРКОВА Л.В. Добре. Я хочу сказати, що все відновлення має відбуватися на основі балансу саме суб'єктів господарювання, де всі акти задокументовані, всі втрати можуть бути не просто визначеними, а і вимірними в грошовому вимірі. Ми маємо спиратися на зменшення активів, збільшення пасивів. І на ось це, на втрати економічні, які стосуються будь-якої статті балансу, я наголошую, будь-якої статті балансу, - це все економічні втрати і на мікрорівні, і на національному рівні.

І хочу ще звернути увагу на те, що асоціація оцінювачів запостила в чаті, я повністю підтримую цю думку, про те, що відбудова має відбуватися відповідно до міжнародних стандартів. І стандар – це не епітет, це абсолютно конкретний документ. Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пані Ларисо.

Так, шановні колеги, ми о 12-й маємо завершити, тому прошу ще доповідачів наших бути дуже... ну, от так.

Прошу до слова Загороднюка Костянтина Юрійовича, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Прошу, ваші 3 хвилини.

ЗАГОРОДНЮК К.Ю. Доброго дня, вельмишановні учасники засідання! Уважно вивчивши проект програми, а також заслухавши суть ваших доповідей, особисто я не почув основного, основи основ. Без води, без належного постачання та водовідведення територій неможлива будь-яка господарська діяльність. Нічого не можна виростити в пустелі, ніхто не повернеться в будівлі, які не будуть підключені до систем водопостачання та водовідведення. По-моєму, це абсолютно зрозуміло кожному.

Тому питання плану відновлення, з нашої точки зору, потрібно починати саме з вирішення тих проблем з водопостачання та водозабезпечення, водовідведення, які вже накопичилися. Відбувається розвиток надзвичайної ситуації екологічної і епідеміологічної в тих зонах, де пройшли інтенсивні бойові дії, потрібно вживати відповідних заходів, інакше цей чудовий план, який сьогодні представлений, це будуть замки на піску, які не реалізуються.

Хочу зазначити, що інфраструктурна автономність громад, населених пунктів, територій та їх кліматична нейтральність – це і є, це і буде основою конкурентоздатності та інвестиційної привабливості відповідно цих ОТГ. Якщо це забезпечити, а для цього вже напрацьовано багато, в тому числі і методичних документів і тому подібне, практичних рекомендацій, якщо ми зробимо це разом, то ми з вами будемо існувати, жити в заможній, вільній, незалежній країні. Тому давайте об'єднаємо наші зусилля перемоги і процвітання народу України. Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Костянтинне. Звичайно, так, ці питання екологічні дуже важливі для відновлення.

Я надаю 3 хвилини Макаренку Ігорю Петровичу, директору Інституту еволюційної економіки.

Будь ласка, Ігорю Петровичу, ваші 3 хвилини. Прошу.

МАКАРЕНКО І.П. Дякую за надане слово, за запрошення.

Я хотів би підкреслити важливість висказаних думок стосовно того, що зараз нас підтримують наші друзі, закордонні колеги, спонсори, тому що ми знаходимося в такому скрутному становищі. Я підтримую думку того, що коли все це закінчиться, ми не можемо бути додатком до бюджету цих країн. І ми маємо вирішити питання власного наповнення бюджету і зростання за рахунок внутрішніх ресурсів.

Якщо подивитися історію виникнення війн та подолання війн, то принаймні останнє сторіччя спостерігається така закономірність, що без науки неможливо було би отримати потужні переваги у війні, по-перше; по-друге, неможливо було би отримати потужні переваги в інноваційному розвитку. Чимось війна, вона вскриває болячки, які є у суспільстві, в економіці, що роблять країну слабкішою. І тому це вимагає знову і знову подивитися більш уважно на ті проблеми, які виникають з цього приводу. Це по-перше.

По-друге, я хотів би звернути увагу, що у нас тут не прозвучало майже жодного разу, за виключенням того, що казали представники Національного банку, макроекономічний аспект. У нас домінує підхід до управління економікою, до державної політики як управління з єдиного центру єдиною фабрикою. Тобто є керівництво цієї агрегованої фабрики, і відбувається за рахунок включення різних спеціалістів, гарних спеціалістів, знаючих свою справу, але все-таки спеціалістів, які спробують вирішити це питання.

Сучасний стан цивілізаційного розвитку прийшов до такого етапу, що у нас в світі вже почали проявлятися макроекономічні важелі, тенденції, чинники. І макроекономічні важелі і чинники мають таку силу, коли, впливаючи на один інструмент, прокочується керований вплив не менший, ніж від єдиного центру, а іноді навіть і більший, за рахунок макроекономічного середовища, за рахунок процентних ставок, за рахунок зміни цін, за рахунок зміни доходів, збільшення зайнятості там і так далі, тобто системне макроекономічне середовище, воно стає конструктивним механізмом саморозвитку економіки, і нам треба на це звернути увагу. Для того, щоб воно запрацювало, треба щоб Національний банк України дійсно знизив зависоку процентну ставку. Але в цих умовах, коли у нас продуктивна база дуже мала, економіка не заповнена виробничими потужностями, зробити це дуже важко...

ГОЛОВУЮЧА. Ігорю Петровичу, будь ласка, завершуйте, 3 хвилини закінчилися. Ми о 12-й маємо закрити засідання.

МАКАРЕНКО І.П. Завершую. Для того, щоб успішно реалізувати ці речі, треба зробити наукоцентричні побудови проєктів, наукоцентричні побудови стратегії, інструменти наукоцентричні повинні. У нас тут на слуханнях відбулися виступи...

ШАРОВ О.М. Ігор Петрович, ви не залишаєте часу мені.

МАКАРЕНКО І.П. Добре.

ШАРОВ О.М. Вибачте, недипломатично, але...

ГОЛОВУЮЧА. Все вже, ми вже нікому, на жаль, часу не можемо надати, бо о 12-й мусимо закінчити.

МАКАРЕНКО І.П. Тому я хотів би запропонувати зробити групу макроекономічних радників при комітеті.

ГОЛОВУЮЧА. Да, можна надати... Шановні колеги, всі, будь ласка, рекомендації надавайте в комітет обов'язково, всі, хто не встиг виступити чи сказати якусь репліку, це все буде узагальнене і обов'язково опрацьоване, і, скажемо так, всі рекомендації будуть у відповідні органи надіслані.

Я думаю, що... Дмитро Анатолійович, вам слово. Андрійовичу. Вибачте.

ТАРУТА. Ще Шаров.

ГОЛОВУЮЧА. Так мені сказали, що його немає, я перепрошую.

Так, Олександр Миколайович Шаров, вам слово.

ШАРОВ О.М. Дякую. Я навіть взяв його вже самостійно, недипломатично. Я вибачаюсь, я почну з кінця, оскільки мене можуть зразу перервати. Ми вивчили досвід повоєнного відродження економіки, починаючи з Другої світової війни і до Балканських війн, і прийшли до певних висновків і рекомендацій конкретних, які ми готові передати, якщо я не встигну їх зараз озвучити.

Перше. Це висновки значною мірою підтверджуються результатами сьогоденішнього обговорення. Перший із головних висновків полягає в тому, що програма повоєнного відновлення повинна належати тій країні, яка його здійснює. Тобто рекомендації іноземних партнерів – це важливо, але більш важливо, щоб програма була розроблена вітчизняними фахівцями з урахуванням інтересів вітчизняних виробників, користувачів і так далі. І головне, щоб вона носила комплексний характер, тобто це програма, це не набір окремих проектів, даже дуже прибуткових і потрібних, програма має єдину мету, досягнення якої забезпечить відродження економіки на новому рівні. Власне, те, про що говорив академік Геєць, показуючи розроблену програму, як приклад. І така програма повинна сприйматись, якщо не всіма, то більшістю акторів: владою, громадянськими суспільством, бізнесом. Це те, що ми називаємо досягненням київського консенсусу, коли є єдине бачення і єдина мета.

Другий важливий момент. Така програма, вона повинна базуватись на ідеологічному базисі. Скажімо, найбільш відомий План Маршалла, це був по суті план євроінтеграції. У нас тут співпадає теж, але ця програма, вона не зводиться тільки до фінансових коштів. Якщо така база є, вона повинна підтримуватись в усіх напрямках: це і освіта, і наука, це спілкування громадянської системи, це визнання себе європейцями і визнання європейцями України як своєї частини. Повинно бути бачення з Європи, що це вже член нашої спільноти, а не просто країна, якій ми допомагаємо.

Третій важливий момент. Якщо ми говоримо про той самий План Маршалла як такий історичний взірць, то він говорить про те, що повинен не тільки новий План Маршалла, а новий Джордж Маршалл. Нам потрібно знайти, а такі фігури є, політичну, авторитетну особу на Заході, яка може очолити і повести за собою всіх потенційних інвесторів і донорів. І треба розуміти, що таку особу для очолення цієї програми потрібно буде знайти і в Україні. Йдеться не про діючих урядовців. Вони будуть виконувати свої функції, але потрібна особа політичного, бізнесового плану, яка буде авторитетною як в Україні, так і за кордоном.

І наостанок я хотів... Ще не відключили? Сказати, що в таку програму все одно не попадуть всі проекти, всі напрямки, які потребують підтримки і відродження. І тому паралельно з цією програмою, яка буде фінансуватись умовним фондом Маршалла, умовно, Маршалла, скажемо так, ми повинні забезпечити доступ до зовнішніх джерел фінансування для тих проектів, які не підпадають під цю концепцію, але теж є вигідними і потенційно важливими для України. І це робота для Міністерства фінансів зараз, щоб підвищити кредитний рейтинг.

У нас є серед наших іноземних партнерів конкретні фахівці, які працювали з Україною в Європейському банку реконструкції і розвитку, в Міжнародному валютному фонді, вони зараз готові представити свої пропозиції, як можна підвищити рейтинг України в цьому напрямку.

Інші пропозиції я залишу для письмового представлення. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро, Олександрє Миколайовичу. Я перепрошую, що не надала вчасно вам слово. Але дякую вам за ці пропозиції. І дякую всім колегам.

Дмитро Андрійович, вам завершальне слово.

НАТАЛУХА Д.А. Дякую.

Я теж дуже коротко. Хотів подякувати шановним членам комітету і Анатолію Кириловичу, і шановним членам уряду присутнім, всім експертам, асоціаціям профільним. Надзвичайно важливо, справді, тримати темп. Я закликаю надіслати всі ваші

пропозиції для того, щоб ми їх врахували у фінальних висновках комітету. Я думаю, що ми будемо стимулювати і ініціювати знову-таки роботу Національної ради з відновлення України для того, щоб почався якийсь рух істотний там. Чому? Тому що, на мою професійну думку, війна з Росією – це лише перший крок. Після перемоги нас чекає, на жаль, друга війна, яка набагато більш страшніша, ми чули сьогодні по демографії, це війна з часом. І час буде не нашу користь, час буде грати проти нас. І якщо ми не встигнемо створити необхідні умови для повернення людей, для отримання ними роботи і для проживання в Україні, то ситуація буде гірша і гірша. Тому, мені здається, що фактор швидкості має бути ключовим в процесі відновлення. Швидкість має бути домінуючою в усіх рішеннях парламенту, уряду, Президента. Питання, яке мають відповідати, на яке мають відповідати будь-які політики, рішення, постанови і закони – це питання, чи робить це нашу країну швидшою. Тому що від швидкості буде залежати те, наскільки ми будемо успішні.

Дякую ще раз всім за обговорення. Надзвичайно вдячний за ваш час, і будемо на зв'язку. Дякую. Слава Україні!

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо.